

SEERA JAARMIYAALEE SIIVILII HAWAASAA ITIYOOPHIYAA IRRATTI HUJEEKA ITTI FAYYADAMTOOTAF QOPHA'E

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የሲቪል ማኅበረሰብ ድርጅቶች ኤጀንሲ

Federal Democratic Republic of Ethiopia
AGENCY FOR CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS

Ergaa Daarakteera olaanaa	2
Haambisa/ Ittiima	4
Gabaajeewwan	5
BOQONNAA 1: SEENSA	6
Barbaachisummaa caaseffamuu seera haara	7
Jijjiiramoota gurguddoo labsii haaraa, labsii lakk 1113/2010, irratti godhaman	11
Gabatee 1: Gudunfaa Jijjiiramoota ijoo labsii dhaabilee hawaasa argaman	11
BOQONNAA 2: DANGAA RAAWWATIINSAA	18
BOQONNAA 3: Ejensii Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa	22
Kaayyowwan Ejensichaa	23
Aangoo fi Itti Gaafatamummaa Ejensicha	24
Ijaaramoota Ejensichaa	26
Boordii	26
Daarektarichaa olaanaa fi itti aanaa daarektara	27
BOQONNAA 4: Qajeelfamoota jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ittin hundeeffamaanii fi galma'aan	28
Qajeelfamoota jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ittin hundeeffaman	29
Adeemsa Galmee	31
BOQONNAA 5: Gosoota Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa	34
Jaarmiyoota biyyaa alaa fi kan biyya keessaa	36
Jaarmiyoota biyya alaa	36
Jaarmiyaalee biyya keessa	36
BOQONNAA 6: Dhimoota hojii labsii haarawwa keessatti hammatamaan	42
Bilisummaa hojii	43
Mirgaa qabeenyaa horachuu, Fudhachuu fi Itti Fayyadamuu	44
Sirna to'annoo keessoo fayiinansii	46
Bulchiinsa jaarmiyaalee siivilii hawaasa	47
Gabaasaa fi To'annoo	48
Gosoota gabaasa fi yeroo itti dhiyaatu	48
Gabaasa	49
Tarkanfiiwwan Abboomamtummaa	50
Walitti makamuu, gargar qoodamuu fi Jijjiiramuu	50
Tarkanfii bulchiinsa	52
Akeekachisaa	52
Ooqqobbii/uggura	53
Diigamuu fi galmee irra haqamu	53
Mirgaa dhageeffatamuu	54
Bu'alee diigamu	54
Akeeka ofiin ofbulchuu	55

EJEENSII JAARMIYAALAA SIIVILII HAWAASAA FDRE

Ergaa Daarakteera olaanaa Irra Keename

Ityoophiyaan jijjiirama haala hawaasaa, dinagdee fi siyaasa biyyittii akka waligalaatti jijjiiru keessattu ammoo seektara/kuuta jaarimiyaalee siivilii hawaasaas haala gaariin foyyesuuf kan danda’u jijjiirama akka biyyatti bu’ureefatee eegalte jirti. Hojjii jijjiiramichaan walqabtan keessaa wagoota kurnaan darbaan keessatti labsii hachuucaa Itiyooophiyaan qabdu keessaa akka tokkotti kan laalama ture labsii jaarimiyaalee tola ooltotaa fi hawaasaa lakk. 621/2009 ta’e dursi keenameefi akka fooyya’uu godhameera.

Labsiin haaran jaarimiyaalee siivilii hawaasaa lakk. 1113/2011 kun, akka labsii issa mofaa oddo hin taane, labsichii mana maree Itiyooophiyaatti dhiyaatee oddoo hin mirkana’iin dura adeemsaa wix-inneessuu keessatti jaarimiyaalee siivilii hawaasaa mata issanii dabalatee qoodatoonni labsichii issan ilaalatu adda adda marii keessatti akka hirmataan edda ta’ee booda mana mare hayyoota walabaa gorsa dhimoota seera fi haqaan labsichi wixineeffamee Guraandhala 2011 tti ragasifamu danda’eera.

Kayyoon labsii haaraas keessattu mirga gurma’uu heera motummaa Ityoophiyaa fi mirgoota dhalama nama idil-adunyaa kessatti jiruuf eeguumsa kennuu fi jaarimiyaalee siivilii hawaasaafis carraa banudhaan akka isaan misooma fufiinsa qabu, dimookrasii fi nageenya amansiisaa ta’ee argamsiisudhaaf tattaffii biyyittin gootu keessatti shora isaanii akka taphatan gochu fi hojji jaarimiyaalee siivilii hawaasaa hojjeetanis itti fayyadama uumaata akka qabatu mirkaneesu dha.

Ragasiifamuu seera haraa jaarimiyaalee siivilii hawaasaa hordofuunnis Ejeensiin jaarimiyaalee siivilii hawaasaa hojirra oolmaa labsichaaf tajaajjila si’ataa fi gahaa ta’ee laacha haariiroo ciimaa jaarimiyaalee siivilii hawaasaa faana umuun kuticha/seektaricha jijjiirama bu’uraa akka qabatuuf tataafii gudda gochaa jira.

Kana malees, Ejeensichi hojilee ijaarsa dandheetii, saxaxa caasaa, qajeelfamaa fi hujeeka itti fayyadamtoota qopheessuu akkasumaas hubannoo ummuu irratti bal’inaan hojjechaa jira.

Galma gahumsa kanafiis Ejaansichi shariikoota kan akka Saganta Hoogansa Afrikaa ykn dhabata African Civil Leadership Program (ACLP) jedhamu dabalate sharikoota baay’ee faana hoojjechuratti argama. Aangoo fi dirqamni Ejeensichaa hojjira akka oolu gargaarufis Ejeensichi dhaabbata Saganta Hoogansa Afrikaa jedhamu faana waligaltee malattesseera.

Bu'uruma waligaltee kanaatiniis Ejeensiin jaarmiyaalee siivilii hawaasaa dhaabbata Sagan-ta Hoogansa Afrikaa ykn dhaabbata- African Civil Leadership Program (ACLP)jedhamu faana jaarmiyaalee siivilii hawaasaa itiyooophiyaa kessatti akkatti hundeesanii fi gageessuu danda'an lamiileef, jaarmiyaalee siivilii hawaasaa, fi qamoota fedhii qaban adda addaaf huubannoo akka laatutti hujeeka kana waliin qopheessaniru.

Hujeeknii kunis namooni bakka garaagaraa fi oguuma adda adda irra jiraan haala hubaachuu danda'aniin itti fayyadama salphaan qopha'eera.

Haaluma kanan Hujeekni qophaa'e kunis jaarmiyaaleen siivilii hawaasaa tataaffii Itiyooophiyaan misoomaa, dimokraasii fi ijaarsa nagaa ilaalchisee goochaa jirtu akka tumsaan/gargaraan haala gaarii mijeesa jedheen abdii qaba. Carraa kanaaniis dhaabbanni Saganta Hoogansa Afrikaa ykn dhaabbata (African Civil Leadership Program) (ACLP) hujeeka kana qopheessuu keessatti gargarsa teekniikaa fi mallaqaa nugodheef galata gudda qabuf ibsuun barbada.

Jima Dilbo

Daarakteera Ol'aanaa

EJSH

Haambisa/Ittiima

Hujeeka kana keessatti yaadni dhiyaatee yaada dhunfa kitaabeessaa waan ta'eef ilaalcha Dhabata Saganta Hoogansa Afrikaa (DSHA) yookaan ilaalcha dhabata- African Civil Leadership Program (ACLP) kan hincalaqiisne ta'uu danda'a!!

Gabaajeewwan

ACSO-Agency for Civil Society Organization
EJSH-Ejeensii Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa

CSO- Civil Society Organizations
JSH- Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa

CSOP- Civil Society Organizations Proclamation No. 1113/2019
LJSH –Labsii Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa lakk. 1113/2011

CSP- Charities and Societies Proclamation no. 621/2009
LJTOH-Labsii Jaarmiyaalee Tola Ooltotaa fi Hawaasaa lakk. 621/2009

LJAAC-Legal and Justice Affairs Advisory Council
MGDSH-Mana mare Gorsa Dhimoota Seera fi Haqaa

ACLPL-African Civil Leadership Program
DSHA-Dhabata Saganta Hoogansa SivilliiAfrikaa

Boqonnaa 1

Seensa

Boqonnaa 1

Seensa

1.1 Barbaachisummaa caaseffamuu seera haara

Mirgii gurmaa'uu heeraa motummaa Itoophiyaa fi waadaa mirgoota dhala namaa idil-aduunyaa Itoophiyaan fudhatee ragaasifte keessatti mirgoota akka bu'uuratti argamaan keessaa isa tokkodha. Heerri mootummaa Federalaa Itoophiyaas keewwata 31 irratti lammiin kamiyyuu kaayyoo seeraa qabeessa ta'eef mirga gurmaa'uu akka qabu tumeera. Waadaleen Itoophiyaan akka idil-aduunyatti fi akka naanootti fudhatee ragaasiftes kanuma kan ibsaaniidha. Jaarmiyaalee siivilii hawaasaa callaqee/agarsiistu mirga gurmaa'uu keessaa issa olaandha. Kabajamuun mirga gurmaa'uu mirgooni bu'uuraa biro akka kabajamanii fi dagaaganiif shoora guddaa taphata. Kanaafuu caaseffamni seeraa gartuu kana yookaan mirga gurmaa'uu to'aachuuf bahan kamiyyuu jaarmiyaalee siivilii hundeesuu fi kaayyoo isaanii galmaan gahuuf haalota mijataa uumuu danda'uu qabu. Kunis jaarmiyaaleen siivilii hawaasaa misooma fi dimokirasii itti fufiinsa qabu fiduus keessatti dhaabolee adda duree akka ta'an isaan dandeesisa.

Kanumaan walqabatee, madalliwwan akka idil-adunyaatii jiraani fi hoji-maattilleen bu'aa qabeessoo ta'an akka agarsiisanitti seerronni jaarmiyaalee siivilii hawaasaa ilaalchiisaanii bahan gocha ukkamsuu/ugguruu, dhoorku fi adabuu irra haala hojjii mijataa uumuu fi gargaarsa kennuu irratti xiyyeeffachuu akka qabaniidha. Sirnii adeemsa galmeessuus saffisaan, haala ifaa fi salphaa ta'een akka deemuu qabu ni kaa'a. Hojjiin Ejensii to'atas hojjii keesso jaarmiyaalee keessa osoo hin galiin seera waliin deema jiraachuu isaanii mirkaneesuu fi humna isaanii ijaaruu irratti ta'u qaba. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasas murtii qaamni to'aataa issaan irratti fudhatu ilaalchiisee yeroo hundumaa mirga mana murtiitti ol iyyaachu ni qabatu. Akkasumas, yeroo barbadanitti madda galii seera qabeessa ta'ee irraa mirga mallaqaa argachu fi itti fayyadamuu qabaachuu qabu. Miseensotni yookan hundeesitootni isaaniis kaayyoo jaarmayichaa murteesuuf mirga bilisaa qabachuu qabu.

Kunis ta'ee osoo jiru, baroota darbaniif gartichaa to'ataa kan ture labsiin lakk. 621/2001 caqassii idil aduunyaa fi heera mootummaa armaan olitti tuqamee irra bu'uura galumsatiniis ta'ee bu'uura seerarra kan fagaateedha. Jalqabumarratti seerri dhaabolee miti-mootummaa fi jaarmiyaalee siivilii hawaasa jechuun qo-qqodiinsa sirrii hin taanee irratti bu'ureeffachuun kan baheedha. Dhaabnii biyyaa bulchuu karaa adda addaan akka ibsaa tureetti jaarmiyaaleen siivilii hawaasa akka baay'ina waldaaleetti jechuunis, waldaa dubartoota, waldaa dargagootaa fi kan kana fakkaatan jedhamanii yoo fudhatamaan, dhaabbileen miti-mootumma ta'anii galii alaa irraa kan argataan immoo qaama ala irra warra ajandaa fudhatuu fi biyya keessattis fudhatamaa homayyuu kan hin qabnee waan ta'aniif, karaa mirgaa dhala nama, karaa walqixxummaa saala, waldanda'uu fi dhimma bulchiinsa waliin walqabatee sochii kamiyyuu gochuu fi hirmachuu akka hin dandeenyee ni ibsa ture. Ilaalchi kunis jaarmiyaalee siivilii hawaasa jaarmiyaa/waldaa tola ooltuu itoophiyaa fi jaarmiyaa/waldaa tola ooltu jiraatota itoophiyaa jechuun kan qooduu fi jaarmiyaa/waldaa tola ooltu jiraatota itoophiyaa irratti sosochii iddoo hojjii daangessuu, gabaasa gochuuf ulaagaltee barbaarchisaan fi mirgaa mana murtiitti ol iyyannoorratti loogii akka irra gahuu godheera.

Bu'aadhanis seerichi sababa gurguddoo armaan gadiitti caqasamaniin maddalii idil adunyaatii fi heera mootummaa kan hin guutne ture. Jalqabarratti kaayyowwan labsii keeyyata 14 irratti tuqamaan raawwachuusuf yoo ta'een ala jaarmiyaalee siivilii hawaasa hundeesuun hin danda'amu jechuun lammiilleen kaayyoo barbaadaniin jaarmiyaa akka hin hundeesinee ni daangessa ture. Kunis kaayyoo seera qabeessa kamifuu mirgaa gurmaa'uu karaa heera mootummaatiin kenname waliin kan wal dhiitudha.

Lammaffaa, labsiin jaarmiyaalee siivilii hawaasa warra misoomaa fi taajajiila kennu irratti bobba'aniif galii alarra argachuu akka danda'aan kan heeyyamuu yoo ta'u, warra mirgaa dhala nama, walqixxummaa saala, mirgaa qaama miidhamtoota, mirgaa daa'imaniif, gartuu haqaa akkasumas kan amantaa fi kan waldanda'uu sabummaa gabbisuuf jaarmiyaalee hojjataaniif garuu galii isaanii 90% yookan sana ol maddaa galii biyya keessaa qofa argachuu qaban jechuun jaarmiyaalee giddutti loogii uumeera. Loogii gochuu fi mirgaa gurmaa'uu daangesun ala hojji-maatni kun naannoo mirgaa dhala namarratti jaarmiyaalee hojjataa an ukkamsuun mirga lammiillee keessumattuu mirgoonni gartuu saaxilama akka midhamu godheera.

Saddaffaarratti, labsiin duraa jaarmiyaalee mirga irratti hojjataan mirga irratti hojjachuu dhiisanii tajaajilaa kennuu qofarratti akka bobbaa’an ni dirqisiiseera. Kuni immoo jaarmiyaaleen siivilii hawaasa lammiillee waa’ee mirgaa isaanirratti barsiisuun, lammiilleen ga’umsa akka horatan carraqii gochaa turan kan gufachiiseedha. Biyyaa keessa galii walitti qabuun gufuu baayee qaba. Kanneen kees-sayis kan eeraman: hiyyummaa, aadaan kaayyowwan walfakkaatan mallaqaan gargaaruu kan hin jirre ta’uu akkasumas dhiibbaa karaa mootummaarra dhufuu sodaachuu kan jedhuu eeramaniiru. Sababa kanaan biyyaa keessa kan turan jaarmiyaaleen mirgaarratti hojjataan muraasni kaayyoo isaanii jijjiiraniiru yookan haalumaa daangeffameen socho’uuf dirqaamaniiru.

Sadarkaa arfaffaa irratti, labsiin durii sun ejensiin jaarmiyaalee siivilii hawaasa galmeessuu, dhoorkuu/ittisuu fi diiguu waliin walqabsiisee murtii kennu ilaalchiisee mana murtiitti mirga ol iyyannoo gaafachuu jaarmiyaalee tola ooltotaa itoophiyaa jeedhamanii labsiichaan taa’an qofaaf kenuun isaa ammas loogii ture agarsiisa. Kana jechuun lammiileen mirgi gurmaa’uu isaanii yoo dhiibame ille maddi galii isaanii alarraa waan ta’eef qofa mirgi ol iyyannoo isaanii irra ni fudhata yookaan ni dhorkama jeechuu dha.

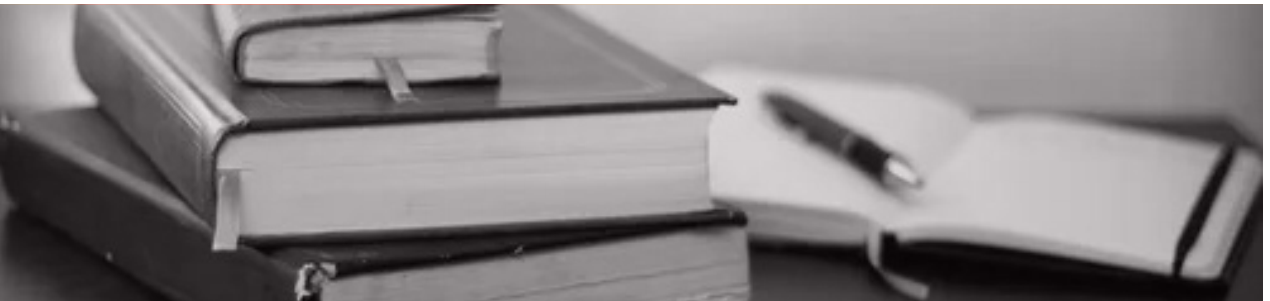
Shanaffaa irratti qajeelfamootni ejensichaan bahan jaarmiyaaleen tola oltootaa waldaalee walfakkii qaban biro waliin gamtaa akka hin uummane ni dhorkaa. Waldaaleen ala fi biyya keessaas waldaalee Itoophiyaa jeedhamanii beekaman waliin gamtaa uumu hin danda’an ture. Waldaaleen siivilii walitti hidhannoo akkanaa osoo uumani baasiin baasan akka baasii bulchiinsatti waan jalaa lakka’amuuf walitti hidhannoo uumura ofqusatuu turani.

Jahaffaa irratti, rakkoon ture qajeelfama 70/30tiidha. Kunis baasii sagantaaf baahan akka baasii bulchiinsatti kan lakkaa’udha. Baasiin bulchiinsa ammo baajata jaarmiyichaa 30% ol ta’uu akka hin dandeenyee kayameera. Daangaan kayamee kun ammo jaarmiyaaleen siivilii kunneen hojjatoota gaha akka hin qacarree, naannoo baadiyaarra naanawwanii akka hin hojjenne, qo’annaa fi qorannaa akkasumas leenji garagaraa akka hin gooneef danqaa itti ta’ee tureera. Sababnii isaas baasileen kunniin akka baasii bulchiinsatti lakka’ama waan turaniifi. Kunis jaarmiyaalee daangessee sochoosuuf yookan immoo haala hin danda’amnee keessa galchuun itti erga ta’ee tureera.

Torbaffaa, labsiichii jaarmiyaaleen siivilii hawaasa sochii karaa hojji isaanittiin walqabatee qofaan hirmaachuun galii argachuu akka danda’aan ni kaa’a. Kunis sochiin jaarmiyaalee mirgaa daldaluuf waan hin mijaatneef galii argachuuf wan-joo erga itti ta’e tureera.

Dhumairrattis, labsiin ture ejensiin jaarmiyaalee fi waldaalee tola ooltota jaarmiyaalee siivilii hawaasa akka ugguruu/dhoorkuu, diiguu fi tarkanfiwwan bulchiinsa kan biro akka fudhatuu aangoo guddaa kan kenneef yoo ta'uu karaa biraattin immoo dhiibbawwan fi miidhamota karaa ejensiitiin dhufuu danda'an irratti eegumsa tokkollee kan hin goonee ture.

Sabaaboota kanneen armaan oliitti tuqamaniin seerichii sadarkaa idil adunyaatti ukkamsaa ta'uun isaa waan beekameef fakkaatii itoophiyaan qabduu kan xureessuu ta'ee ture. Bara 2010tti erga geggeesitootni jijjiraama gara aangooti dhufaniin booda mootummaan seerotaa mirgaa ukkamsaan jijjiirurratti kutannoo akka qabu ibseera. Kanaafis yaa'ii fooya'insaa seera fi haqaa hundeesuun gara hojjitti galeera. Yaa'ii kanarratti gareewwan hojjii hundaa'an keessa jaarmiyaaleen siivilii hawaasa kan fooyyesan tokko yoo ta'an labsiicharrattis qorannaa gadi fagoo geggeeseera. Qorannicharratti hundaa'unis yaa'ichii labsii duraanii haala mirgaa gurmaa'uu eegenii fi daangeffama jaarmiyaalee siivilii hawaasa irra jiruu kan kaasuu labsii haaraan akka bakka bu'uuf yaada gorsaa dhiyeeseera. Bu'uurumaa kananis wixiineen labsii haaraan kakuuwwan idil adunyaa haala kabajeenii fi muuxxannoo gagaarii fudhachuun wixinnefamuu danda'eera. Qorannan godhamee fi bu'aan haaran argameerrattis, qaamolee qooda qoodatoota waliin jechuunis jaarmiyaalee siivilii hawaasa waliin, ejensii waliin, paartilee siyaasa waliin akkasumas miidiyaalee waliin mariin godhameera. Fooramiin mariis naannolee saglaan keessattu Finfinnee fi Dirree Dawaa dabalatee tola ooltotaa fi waldaalee waliin wal tahuun foramiin qophaa'eera. Jaarmiyaalee biyya alaa fi jaarmiyaalee siivilii hawaasa qaama miidhamtootarratti hojjatan waliinis haala addaa ta'een mariiwwan godhamaniiru. Bu'uurumaa mariiwwan godhamaniinis fooya'insootni godhamanii wiixinnichii mana marree ministeerotaatiin fudhatama erga argateen booda jijjiiramootni muraasni godhamanii mana marree bakka bu'oota ummataatiin ragaa'uu danda'eera.

1.2 Jijjiiramoota gurguddoo labsii haaraa, labsii lakk 1113/2011 irratti godhaman

Akkumaa armaan olitti ibsameetti labsiin haaraan jaarmiyaalee siivilii hawaasa labsii duraa kan jaarmiyaaleenii fi waldaaleen tola ooltuu mirgaa gurmaa’uu karaa heera mootummaatiin argatan kabajuurratti rakkinoota fi hanqinoota jiran gad fageenyaan erga qorateen booda labsii argameedha. Madalliinii fi muuxxannoon idil adunyaa akkasumas qorannoo gad fageenyaan godhameerratti hirka-chuun labsiin haaraan jaarmiyaalee siivilii hawaasa jaarmiyaalee siivilii hawaasa itoophiyaa keessa jiraniif haalota mijaata ittin humna isaanii gabbisaan uumu irratti karoorfamee kan qophaa’eedha. Labsichiis lammiilleen kaayyoo seeraa qabeessa kamifuu mirgaa gurmaa’uu akka qaban ni raggaasiisa. Kanaafuu, labsichii qoqqoodinsaa jaarmiyaaleen siivilii hawaasa karaa maddaa galiitiin turees kan hambiseedha. Sana oliittis qaamaa seera qabeessa kamirrayyuu mirgaa galii argachuu akkasumas hojji daldalaa barbaadan kamirrattuu bobba’uun mirgaa galii argachuu isaan goonfachiiseera. Baasiwwan bulchiinsas ta’ee baasii sagantaa waliin walqabatee baasan akka baasii dhimmotaa bulchiinsaa waliin qofa kan walqabatee jechuun hiikaa itti kennee jirra. Boordii keessattis bakka bu’ummaa guddaa jaarmiyaaleef ni kenna. Galmee waliinis walqabatee sirna galmee saffisaa qabuu fi salphaa ta’e dhiyeeseera. Ejensichiis murtii kamiyyuu irratti mirgaa mana murtiitiin ol iyyannoo dhiyeefachuu ni kenna. Kaayyoon ijoo ejensichaas jaarmiyaalee siivilii hawaasa gargaaruu fi humna itti horuu akka ta’ee ibsuun tarkanfiwwan adabbii akka filannoo dhumaa ta’aniifi hojji irra ooluu kan danda’anis jaarmiyaaleen dogoggora isaani akka sirreffataniif carraa kennuu fi seeran sababa isaanii dhageeffachuudhaan akka ta’ee ni ibsa. Tarkanfiwwan ejensichaan fudhatamaniis boordiidhan yookanis mana murtiitiin ilaalamuu ni danda’u. Labsiin haaraan daangaalee gamtaan akka hin uumamneef gufuu ta’aan kaasuun haalota gamtaalee gamtaa ittin uumaman ni mijeessa. Labsiichas raawwiirra oolchuuf taatootni olaanoon jaarmiyaalee siivilii hawaasa mataa isaanitii amantaa jedhuun labsiin haaraan yaada ofiin ofbulchuu walbarasiiseera. Kanaafuu mana murree jaarmiyaalee hundeseera. Manni marichaas danbii ittin bulmaata ni baasa. Raawwii isaas ni hordofa.

Gabateen armaan gadii jijjiiramoota ijoo labsiichi kaa’e haala waligalattin cunfee akka armaan gadiitti kaa’eera.

kutaa	Labsii duraa	Labsii haaraa
Seensa	<ul style="list-style-type: none"> • Mirgaa gurmaa'uu lammillee guutumaan guututti hin raggaasiisu. • Faayidaa jaarmiyaaleenii fi waldaaleen tola ooltotaa misoomarratti qaban wal ni simsiisa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mirgaa gurmaa'uu kabajuun gahee kabajamuu mirgoota biroof inni qabu ni hubata. • Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa mootummaan iftoomina, itti gaafatamummaa fi hirmaachisummaa qabaatu gochuu keessatti gahee inni qabu ni hubata. • Jaarmiyaalee siivilii hawaasatiif haalli mijaatan jiraachuun gargaarsi jaarmiyaaleen misooma fi dimokraasiratti godhan barbaachisa ta'uu isa ni hubata. • Bilisummaanii fi itti gaafatamummaan gartichaarra jiru madaallii isa kan eegate akka ta;ee ni hubata. • Hawaasichaa keessatti tola ooltotni aadaan heeyyamamuu gabbachuun barbaachisaa ta'u ni hubata. • Hanqinoota labsii durarraa turan guutuu.
Daangaa raawwatinsa	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaalee naannoo tokkoo olii fi Finfinnee fi Dirree Dawaa keessatti sosochoo'an • Jaarmiyaalee tola ooltuu kan biyyaa ala • Naannoo tokkoo qofa keessatti kan hojjataan ta'anii galiin isaanii alarra jaarmiyaalee ta'an 	<ul style="list-style-type: none"> • naannoo lamaa fi sana olii , Finfinnee fi Dirree Dawaa keessatti kan sosochoo'an jaarmiyaalee biyyaa keessa fi alaati • jaarmiyaalee naannoo tokkoo qofa keessatti socho'aan ta'anii maddaa galii kamiyyuu qabaatanis labsichii raawwii irratti hin taasiisu.
Haala ijaarama boordii ejensichaa	<ul style="list-style-type: none"> • jaarmiyaaleen bakka bu'iinsa gaha kan hin qabnee ture • miseensotaa boordii 7 keessa 2 qofatu jaarmiyaalee irra filatama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bakka bu'iinsa jaarmiyaalee wal gituu fi hirmaachisaa • Qaama mootummaa irra nama 3, jaarmiyaalee siivilii hawaasa irra nama 3, federeeshinii qaama miidhamtoota irra nama 2, waldaalee dargaggotaa fi dubartootaa irra nama 2 fi oggeesa bilisa ta'ee 1

<p>Aangoo Ejensii to'ataa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To'annaa fi adabbii irratti kan xiyyeefateedha. • Aangoo murtii laachuu ba'aa ejensichaaf ni kenna • Murtiin baayeen carraa mana murtiin ilaalamuu hin qaban • Ba'aa fi kan guduunfamee waan ta'eef raawwii ejensichaatis ulfataa akkuma ta'eeti ture. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sochiilee jaarmiyaaleen godhan walsimsiisa, ni qindeessas • Jaarmiyaaleen kan ofii isaanii kan ta'ee bulchiinsa keessoo akka qabaatan ni gargaara. • Tola ooltummaa fi fedhaa tola ooltumma ni jajjabeessa. • Fandii gargaarsa jaarmiyaalee ni hundeesa. • Qulqulleesitoota qopheesuun hojii isaanis ni hordofa. • Sochiin jaarmiyaalee karoora mootummaa waliin hanga danda'ameetti akka wal simatuu mirkaneessuuf qajeelfama ni qopheesa • Qorannaa fi qo'annaa taasisuun jaarmiyaaleen gahee misoomarratti, kabajamuu mirga dhala namarratti fi dimokiraasiiratti qaban lafa qabachiisuuf mootumma ni gorsaa.
<p>Aangoo Boordii</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kan guduunfamee fi boordiinis ejensii gaafatamaa gochuuf humna kan hin kennineedha. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mirgii gurmaa'uu haala guutuu ta'een akka kabajamuu fi jaarmiyaaleenis gartichaarra faayadamuu isaanii raggaasisuuf kallatii ni kaa'a. • Murtii daarektaara ejensichaa haala oliyyannootiin ni ilaala • Gochawwan daarektaara fi itti aanaa daarektaraa ni gamagamaa. • Koree mufyii dhageefataniifis danbii sirna ni baasa haala raawwii isaanis ni hordofa. • Jaarmiyaaleen bu'uurumma labsiiratti tuqameen sochii akka taasisaan qajeelfama ni baasa • Karooraa fi gabaasa waggaa daarektaara ejensichaa irra ergaman qorachuun ni raggaasisa.

<p>Akaakuu Jaarmiyaalee Siivillii Hawaasa</p>	<p>Haalaa ijaaramaatii fi maddaa galiitiin kan ramadamaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaalee tola ooltuu Itoophiyaa • Waldaalee Itoophiyaa • Waldaalee jiraatotaa Itoophiyaa • Jaarmiyaalee tola ooltuu biyya ala • dhaabata tola ooltuu • waldaalee tola ooltuu 	<p>Maddaa galiitiin osoo hin taanee qoqqoodiinsa ijaaramaan ta'eedha,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaalee biyyaa alaa • Jaarmiyaalee biyyaa keessa • Waldaalee • Jaarmiyaalee boordiin geggeefamaan • Jaarmiyaalee itti fufiinsa tola ooltu • Jaarmiyaalee tola ooltuu imaana • Koree tolaa ooltuu
<p>Waa'ee gamtaa uumuu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Waldaaleen tolaa ooltotaa waliin gamtaa uumuu hin danda'an • Tola ooltotni Itoophiyaa jiraatotaa fi tola ooltota ala waliin gamtaa uumuu hin danda'an • Karaa kallatiin piroojektoota hojjachuun hin heeyyamamuu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gamtaa uumuuf daangaan tokkollee hin jiru • Aangowwan dabalataa gamtaaleef ni kenna • Miseensotnii sagalee walii ta'uun mirgaa fi faayidaawaliinii kabachiisu • Humna miseensa ijaaruu fi carraaqii mallaaqaa walitti qabuun gargaaruu. • Miseensotni gartuu hojii irratti bobba'an irratti qorannaa fi qo'annaa akkasumas imaamataa fi hojii gargaarsa hojjachuu • Miseensotaa waliin walmorkuu gochuu dhiisu <p>Gamtaaleen gamtaa uumun ni heeyyamama</p>
<p>Kaayyoo jaarmiyaalee/ dirree itti bobba'aan</p>	<p>Kaayyowwan labsii keeyyata 14 irratti tuqamee qofa irratti bobba'uuu heeyyamamadha.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaalee fi waldaalee tola ooltotaa Itoophiyaa qofa mirgaa dhala nama irratti, walqixxummaa saala, mirgaa daa'immanii, mirgaa qaama miidhamtoota, dhimma waldanda'uu fi dhimmotaa seera tuqan irratti bobba'uu ni danda'a. 	<ul style="list-style-type: none"> • Seera qabeessa hanga ta'eetti daangaa kaayyoo kamiyyuu hin qabaatu. • Jaarmiyaaleen Itoophiyaa keessatti ta'ee Itoophiyaan alatti yookan naannolee fi guutuu biyyatti akkasumas sadarkaa idil adunyaatti socho'uu ni danda'u. • Maddaa galii seera qabeessa kamirrayyuu daangaa tokko malee galii walitti qabu ni danda.u.
<p>Galmee jaarmiyaalee biyya keessa kan ilaalatuu</p>	<p>Labsii lakk 621/2009 keeyyata 68</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Guyyaa 30 keessatti galmeen ni adeem-sifama • Qaboo yaa'ii hundeeffamaa, suura, waraqaq eenyummaa miseensotaa, maqaa fi mallattoo addaa (yoo jiraate) danbii ittin bulmaata, kaayyoo fi naannolee itti socho'aanii fi foormii ejensichaan dhiyaatuu guutuu

Galmees jaar-miyyaa-lee biyya ala kan ilaalatuu	Labsii lakk 621/2009 keeyyata 68	<ul style="list-style-type: none"> • Guyyaa 45 keessatti galmeen ni adeem-sifama • Sirnaan hundeefamuu isaanii kan raggaa-siisuu sanadaa agarsiisuu, dambii ittin bul-maata, Itoophiyaa keessatti hojjachaaf akka jiruu sanadaa raggasiisuu, sanadaa bakka bu'iinsan raggasifamee, Imbaasii irra yookan ministeera haajaa ala irra xalayaa deegarsa, karoora hojji raawwatamu kan waggaa lama gadii hin taanee ni barbaachisaa.
Heeyyama kan ilaalatuu	Heeyyamni fi galmeen yaadotaa wal dhahaan turan	<ul style="list-style-type: none"> • Ejensichii galmees qofa adeemsisa. • Seeran kan labsamee yoo ta'een ala heeyyama hin barbaachisuu
Haaromsa	Haaromsii galmees waggaa sadi sadiin ni godhama	Galmeen dhaabbata waan ta'eef haaromsaa hin barbaachisuu
Haala herregni ittin qabamuu fi gabaasni itti laatamu	Labsii lakk 621/2009 keeyyataa 79	<p>Jaarmiyaaleen galii qarshii kuma 200 gadii qaban ibsa herregaa erguu ni danda'u</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaaleen herregaa isaanii jji'oota 5 keessatti oditii hin godhan yoo ta'e ejensichii oditaraa ala muuduu ni danda'a. • Miseensotni jaarmiyichaa 1/3 ta'aan yookan jaarmiyaalee arjoomtuun yookan jaarmiyichaa waliin wali galtee pirojeektii kan qaban qaamotni mootummaa qorannaan herregaa akka godhamu yoo gaafatan ejensichii herregni jaarmiyichaa jaarmiyaa alatiin akka qoratamuu gaafachuu ni danda'a. • Geggeesitootni hojii jaarmiyichaa tokko tokkoon bara baajatatti hojiiwwan gurguddoo hojjatamaan kan argisiisuu gabaasa herregaa barri hojii erga dhumeen booda jji'aa sadii keessatti ejensichaaf dhuyeesuu qabu. • Gabaasotni waggaa yookan sanadootni jaarmiyaalee biratti argaman kamiyyuu qaama dhimmi ilaaluuf yookan miseensaaf yeroo gaafatametti dhiyaachuu qaba. • Baankiin kamiyyuu yeroo ejensichaan gaafatamanitti tarree herregaa maqaa jaarmiyichaan banamanii fi ibsoota herregaa yeroodhuma sana dhiyeessuuf dirqaama qabu.

Karaa gamaggamaatii fi tarkanfiwwan bulchiinsa ilaalun	labsii lakk 621/2009 keeyyataa 84	<ul style="list-style-type: none"> • Qaamolee mootummaa, jaarmiyaalee arjoomtuu yookan ummatarraa yookan yeroo hojji isaanii hojjataniitti odeeffannoo argaman irra ka'uun ejensichii jaarmiyaan kamiyyuu hojji isaanii bu'uura seeratiin hojjataa akka jiran qorannaa geggeesuu ni danda'a • Qorannaa gochuufis duran dursee mirkanneefachuu fi hojji qorannaa hanga danda'ameen ariifata akka ta'uu fi sochii jaarmiyaalee irratti karaa gufuu hin taaneen ta'uu qaba.
Karaa uggurri fi diigamuu ilaalchisee	Karaa daarektaraa ejensichaan diigamuu ni danda'a	<ul style="list-style-type: none"> • Cabuu seera ulfaataaf daarektarii ejensichaa yeroo ji'a 3 hin caaleef ugguru ni danda'a. • Uggurichiis boordiif kan dhiyaatuu yoo ta'u boordichiis murtiin mufii of keessa yoo qabaatee mana murtii olaanaaf ol iyyannoo dhiyeessuu ni danda'a. • Tarkanfiwwan bulchiinsaas <ul style="list-style-type: none"> o ofeegachisaa o Ofegaachisaa ulfaata o Ugguruu/ittisuu o Murtii boordiitiin diiguu of keessa qaba • Mirga dhagahamuu haqas ni qabu
Karaa mirga ol iyyannoo ilaalun	Mirgii ol iyyannoo kan kennameef tola ooltoota fi waldaalee Itoophiyaatiif qofa.	Jaarmiyaan kamiyyuu murtiwwan ejensichaa ta'ee kan boordiicha irratti mirga ol iyyannoo ni qabu.
Haala galii ittin walitti qabanii fi itti faayadamaan ilaalee	<ul style="list-style-type: none"> • Kallatii kaayyoo jaarmiyichaa waliin wal qabatee qofaan galii walitti qabu danda'u. ta'us baasiwwan bulchiinsa bakka buusuun hin danda'amu • baasiwwan bulchiinsas baajata jaarmiyichaa 30% caaluu hin danda'u. dabalataanis baasiwwan bulchiinsa baasiwwan sagantaa, kafaltii leenjistootaa fi kaafaltiiwwan gorsa fi kanneen kana fakkaatan ofkeessa qabu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarmiyaaleen galii argachuuf sochii dal-dalaa kamirrattuu hirmaachuu ni danda'u, ta'uus herregichaa qofatti qabutuu irra jiraata. • Baasiwwan bulchinsa kan jaarmiyaalee faayidaa Ummataatiif yookan qaama 3ffaatiif hundeeffamaan baasiin bulchiinsa isaanii 20% caaluu hin danda'u. • Baasiwwan bulchinsas karaa dhiphaan kan hiikaman yoo ta'u baasiwwan piroojektii karaa ifaan kan ofkeessa hin qabneedha.

<p>karaa ofiin ofbulchuu</p>	<p>labsiin lakk 621/2009 ofiin ofbulchuu of keessa hin qabu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ejensichii jaarmiyaalee deegaruu fi gara itti gaafatamummatti galchuuf itti gaafat-amummaa qaba. • Manni marii jaarmiyichaa hundaa'us mala danbii ittin bulmaata baasuutii fi kabajuu, gartichii boordii keessatti bakka akka bu'uu fi ejensichiis sirna galmee fi dhimma to'annaa irratti akka gorsuuf aangoon kennameefira.
<p>Karaa jaarmiyaaleef gargaarsi qarshii itti kennamuu irratti</p>	<p>Karaa mirgaa dhala nama, dimokraasii, sirnaa saala, mirgaa daa'immanii, mirgaa qaama miidhamtoota waldandeesisuu irratti fi dhimma seera irratti jaarmiyaaleen hojjataan baajata isaanii 10% oli ala irra argachuu hin danda'an</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaayyoo seera qabeessa fi maddii galiis seera qabeessa hamaa ta'eetti daangaan tokkollee kan hin jireedha, • Jaarmiyaaleen biyyaa ala jaarmiyaalee biyyaa keessatiif gargaarsa teeknikaa fi mal-laqa akka godhaniif ni jajjabeefamu • Fandiin jaarmiyichaas (Ejiinsicha) labsiidhaan hundeeffameera. Kunis fedhii heeyyamamuu tolaa fi garee saaxilamtoo ta'aniirratti jaarmiyaalee hojjataan gargaaruu kan itti yaadamee qophaa'edha.

Boqonnaa 2

Daangaa

Raawwatiinsaa

Boqonnaa 2

Daangaa Raawwatiinsaa

yaadadha:-

labsiin haaran jaarmiyaalee armaan gadii irratti kan raawwatamuu ni ta'a

- Jaarmiyaalee ciivilii hawaasa kan biyya alaa
- Jaarmiyaalee biyya keessa kan naannoo tokkoo ol keessatti socho'aan
- Jaarmiyaalee ciivilii hawaasa Finfinnee fi Dirree Dawaatti socho'aan

Jaarmiyaan isiin keessa hojjataan Finfinneedhaa yookan Dirree Dawaadhaa biiroo/waajjira qaba yoo ta'ee yookan naannoo tokkoo ol keessatti socho'aa yoo ta'e ejeensii jaarmiyaalee siivilii hawaasatiif gabaasa gochuu fi galmaa'uu qaba.

Jaarmiyaaleen naannoo tokko keessatti qofa socho'uu yoo ta'ee, qaama mootummaa naannichaarratti aangoo galmeessuu qabuun galmeeggeesuu qabu. Naannolee baayee keessatti aangoon kun aangoo biiroo/waajjira fayiinansiitii fi misooma ikoonomii naannichaa yookan abbaa alangaa walii galatti.

Heera mootummaa naannichaa irratti akkuma ibsametti seerotni paa-rlamaa naannottin kennaman seerota federaalaa waliin walitti kan hin buunee ta'uu qabu. Kaanaafuu, naannoleen seera labsii haaraa waliin walsimatuu baasanii mirgaa gurmaa'uu karaa heera mootummaatiin jiruuf beekamtii guutuu akka kennaniif ni eegama.

Labsiichii dhaabolee amantaa irratti raawwii hin qabaatu, sababni isaas labsichii dhaabboleen amantaa sochii sirna amantaatiif godhan irratti raawwii waan hin qabanneefidha. Dhaaboleen amantaa hojjii tola ooltumma irratti hirmannaa gochuu yoo barbaadan immoo jaarmiyaa siivilii hawaasa bilisaa ta'ee of danda'e hundeessuu qabu. Jaarmiyaan kunis ejensichaan galmaa'ee labsiichaan golgaa seera jalatti hammatamuu qaba.

Dhaabboleen amantaa hanga caaseffamnii seera kan galmee isaaniitii fi hojjii isaani waliin gahuu bahuufitti yeroo ammatti ministeera nagaa jalatti galmeen isaanii adeemsifama kan jiru.

yaadadha:-

labsiichii dhaabolee armaan gadii irratti kan hin raawwatamneedha

- Dhaabolee amantaa irratti
- Dhaabolee aadaa fi amantaa kanneen akka iqbii fi afooshaa fi kan kana fakkaataan kan biroo
- Chaambarotaa daldalaa, gantaalee daldalaa, gartuu daldalaa, partiilee siyaasa akkasumas waldaalee caaseffamaa seera kan biroon haguugaman

Boqonnaa 3

Ejensii Jaarmiyaalee

Siivilii Hawaasa

Boqonnaa 3

Ejensii Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa

3.1 Kaayyowwan Ejensichaa

Kaayyoon bu'uura labsii ejensii jaarmiyaalee siivilii hawaasa hundeessu, mirgaa gurmaa'u karaa heera mootummaatiin eegumsa argate raggasiisuu yoo ta'uu, karumaa walfakkaatuun itti gaafatamummaa lafa qabachiisuu fi fayyadamtummaa ummataa guddisuu dha. Waan ta'efis, kaayyoon ejensicha inni guddaan gargaarsa kennuu fi to'annaa taasiisuudha. Karaa kanaanis jaarmiyaaleen siivilii biyya keessatti socho'aniif haala galmee fi hojjii mijataa uumu, humna jaarmiyaalee siivilii hawaasa guddisuu, aadaa tola ooltumma jajjabeessuu fi qaamolee jaarmiyaalee siivilii hawaasa fi mootummaa giddutti walitti dhufeenyii hojjii inni gaariin akka uumamuu haalota dandeesisuu wal simsiisuu dha. Karaa biraan jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessatti iftoominnii, itti gaafatamummaa fi hirmattummaa isaanii kan raggaasiisuu sirni ittin bulmaataa keessoo isaanii akka qabaatan dandeesisuu, jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessatti haala ittin of to'ataan/tiksaan guddisuu fi hojjiwwan jaarmiyaaleen siivilii hawaasa hojjataan fayyadamtumma olaanaa hawaasichaa kan mirkanessuu ta'uu isaanii to'achuun kaayyowwan to'annoo ejensichaa keessatti hammadamuu qaban keessa kan tuqamaniidha. Walumaa galatti, kaayyoon ejensichii to'annoo fi gargaarsa irratti amma qabu, seera to'annoo fi adabbii dur ture irra guutumman guututti adda dha.

Ejensichii bu'uuraan galmee jaarmiyaalee siivilii hawaasa salphaa fi saffisaa taasiisuun, jaarmiyaalee keessatti fi jaarmiyaaleen siivilii hawaasa humna ofiin of-bulchuu isaanii guddisuun akkasumas mootummaa federalaatiin fi naannolee giddutti walitti dhufeenya hojjii gaarii ta'ee guddisuu, mirgi gurmaa'u akka gabbatu gochuuf itti gaafatamummaa qabu. Kaayyoon to'annaa ejensichaa kan milka'uu, ejensichii gochaa fi gabaasa fayiinansii jaarmiyaalee siivilii hawaasa hordofuu fi to'achuudhaan, hoji-maatilee badaa qorachuun tarkanfiwwaan bulchiinsa barbaachisaa ta'an fudhachuudhaan, akkasumas danbii hojjii manni maree jaarmiyaalee siivilii hawaasa kennuu hojjirra akka oolu gargaaruudhaan ta'a. Kana hundarratuu garuu, ejensichii himmannootaa jaarmiyaalee siivilii hawaasarratti dhiyaatuf jaarmiyaaleen kunneen carraa off irra ittisuu fi dhageetti akka argataan gochuufi, murtiiwwan irrattis mirga ol iyyannoo gaafachuu isaanii raggasiisuurratti itti gaafatamummaa qabu.

3.2 Aangoo fi Itti Gaafatamummaa Ejensicha

Aangoo fi itti gaafatamummaan ejensichaa labsii keeyyata 6 irratti tarreefamee jira. Isaanis galmee jaarimiyaalee siivilii hawaasa, hordoffii fi to'annaa gochuu, qorannaa fi sanadaa walitti qabu, bulchuu fi gargaaruu akkasumas dabalataan hojjilee hojjii bulchiinsa waliin wal qabatee fa.a of keessa qaba. Kanneen keessa waa'een galmee fi to'annaa kanaan olitti kutaa 3.1 irratti ibsameera.

Itti gaafatamummaan qorannaa fi sanadaa walitti qabu ejensichaa dirqama armaan gadii qabata innis jaarimiyaalee karaa isaatiin yookaan karaa mootummaa naannootiin galma'anii biyya keessatti sochii taasisaan lakkoofsa isaanii, naannoo itti bobba'aan, akaakuu itti fayyadamtootaa fi odeefannoo kana fi kana fakkaatan kan of keessa qabu galma odeefannoo hundeesuu/dhaabuu, akkasumas gochawwan odeefannoo karaa maxxansaa miidiyaalee fi Interneetiitti fayyaadamuun maxxansuu of keessa ni qabaata. Galmeen odeefannoo kuniis warrota qorannaa taasiisaniif, hayyootaaf, oggeesotaa miidiyaatii fi warrota imaammata kalaqan dabalatee ummataaf bana ta'uu qaba. Dabalataanis ejensichii jaarimiyaaleen siivilii hawaasa misooma fi dimokirasii ijaarurratti gahee qaban ilaalchisee qorannawwan garagaraa qorachuu fi ibsuun, jijjiiramota, rakkinnotaa fi carraa gaarii karaa jaarimiyichaan mul'atu adda baasuu, karaa jaarimiyaaleen siivilii hawaasa ittin gargaaramuu danda'an irratti mootumma ni mari'achiisu.

Itti gaafatamummaan ejensichii karaa qindeessuuttin qabu keessas gochawwan jaarimiyaaleen ciiviii hawaasa misooma irratti qaban karoora mootummaan misooma irratti qabu waliin akka walsimatuuf gahe qajeelfama qopheessu of keessa kan qabu ta'a. Kunis jaarimiyaalee siivilii hawaasa fi mootummaa gid-dutti wal simachuun akka uumamuuf malee, karaa kaminiyyuu ejensichii hojjilee jaarimiyaaleen siivilii hawaasa karaa misoomarratti taasisaan ni murteessa jechuu miti. Qajeelfamootnis gochawwan gorsa ofkeessaa kan qabu yaada waliin galatti malee kaayyoo fi gochawwan, kallatti xiyyeeffannaa kan fuula dura fi karaa ittin hojjii isaa raawwaturratti bilisummaa jaarimiyaalee siivilii hawaasa daangessuu hin danda'an.

Itti gaafatamummaan inni biraa ejensichii qindeesuuf qabu waliin kan walqabatu gochan ejensichaa gartuu bulchiitotaa dabalatee dhaabolee mootummaa federalaatti, mootummaa naannolee fi jaarmiyaalee siivilii hawaasa giddutti walgargaarsi akka jiraatu milkeesudha. Kunis olaantumman kan ta'uu, gargaarsa barbaachisuu kennuu fi waltajjii marii waliinii qopheesuudhaani. Waltajjiin marii walfakkaatus rakkolee karaa hojjiitiin jiran hiikuu caalaa humna waliinii, gamagamaa misooma, beekumsa waljijjiiruu, hojjilee ofjala qaban irra gabaasa kan argataan, muuxannoon gagaariinii fi imaamatootni waltajjii itti wal irra baratamaaniidha. Waan ta'eefis jaarmiyaaleen siivilii hawaasa waltajjii marii waliinii imaamataa fi hojjii mootumma, jaarmiyaaleen siivilii hawaasa bakka bu'oota kutaa hawaasa dabalatee fayyadamtummaa hawaasa kan raggasiisaan akka ta'an dhiibaa uumuun itti fayyadamuu qabu.

Ejensichii jaarmiyaaleen siivilii hawaasa yoo diigaman tarree ogeeyyii herregaa qulqulleessuun tajaajilaan qopheessuun hojjii isaanii kallatii sirrii ta'een hojjachuu isaanii to'achuuf itti gaafatamummaa qaba. Dabalataniis ejensichii fandii siivilii hawaasa bulchuuf itti gaafatamummaa qaba. Kunis (itti gaafatamumman ejensichii fandii siivilii hawaasa bulchuu) labsii jaarmiyaalee fi waldaalee tola ooltummaa dura irratti ejensichaaf kan kennamee ture innis jaarmiyaalee siivilii hawaasa qajeelfama tokkoo malee fi dandeetti/humna dhaabatichaan ala aangoo diiguu fi qabeenya isaanii qulqyllessun bulchu danda'a ture, dirqamni labsii ammatiin kaayamee garu itti gaafatamummaa herregaa qulqulleessuu fi qabeenyaa bulchuu labsii duraan ta'ee irra sirumaa addaa kan ta'eedha. Sababni isaas, seerri jaarmiyaalee siivilii hawaasa kan amma aangoo jaarmiyaalee diiguu kan kennuu manneen murtiitiif yoo ta'u haalotaa muraasa qofa irratti boordiin ejensichaa aangoo kana qabaachuu ni danda'a. Dabalataanis bu'uura labsi chaatiin jaarmiyaaleen siivilii hawaasa erga diigamanii booda qabeenyii jaarmiyichaa akka imaanaa ogeessa qulqulleessa herregaa kan akka dhaaba daldalaa jala ta'a. Karaa kanaan aangoon ejensichaa tarree qulqulleessitootaa herregaa qopheesuu fi sanas to'achuuf qofa ta'a jechuudha.

Wantootaa gaarii labsiin haaraan qabatee dhufee keessaa fandii ejensii jaar-miyaalee siivilii hawaasan buluu hundeessuudha. Labsii keeyyataa 86 tiin akkuma tuqameetti, maddii galii fandii jaar-miyaalee amma jiranis ta'ee kan labsii duratiin diigamanii kan argamu qabeenya fi gargaarsa mootummaan godhuu irra ta'a. Ejensichiis jaar-miyaalee siivilii hawaasa qabeenyaa muraasan hojjii gatii olaanaa hawaasaf qabu hojjataniif fandichaa akka mijeesuu ni eegama. Bulchiinsa fandii siivilii hawasaa ilaalchisee ejensichii tarree seerootaa ni baasa. Aangoo ejensichaa armaan olitti ilaalee irratti dabalataan, Ejeensiin dhaabbilee hawaasa yakka mallaqaa yookiin qabeenya gocha yakkaan argame seera qabeessa fakkees-sanii dhiheessuu fi shoororkeessummaa gargaaru, aadaa fedhii tola-oltummaa dagaagsu/jajjabeesuu ilaalchiisee akkasumas harshima/ragaa dhaabbilee hawaasa hundeessuuf oolan addan baasu ilaalchiisee mootummaa faana walitti dhiyeenyaan hojeechuf akkasumas danbii ittin bulmaata fi foyya'iinsa jaar-miyaalee siivilii hawaasa raggasiisuu fi galmeesuuf itti gaafatamummaa qaba. Sochii ejensichaa inni olaanaan finfinnee keessatti yoo ta'eellee, ejensichii magaalotaa naannoleetti dameewwan banuun yookan qaamota naannolee bakka buusuun tajaajilaa akka biraan gahuu ni eegama.

3.3 Ijaaramoota Ejensichaa

Ejeensiin jaar-miyaalee siivilii hawaasa bakka bu'aa qama mootumma fi jaar-miyaalee siivilii hawaasa kan of keessa haamate Boordii/koree ijaarame qaba. Boordii/koreen kunis daarektaraa olaanaa fi itti aanaa Ejeensichaan bulchiinsa geggeefamuu ni qabaata.

3.3.1 Boordii

Boordiiin kun manneen bakka bu'oota mootummaa sadiin, bakka bu'oota jaar-miyaalee siivilii hawaasa torbaanii fi oggeessa tokkon kan qindaayeedha. Oggeesichii fi bakka bu'ootni mootummaa sadeen abbaa alangaan kan muudaman yoo ta'u, bakka bu'oota jaar-miyaa siivilii hawaasa torbaan keessa sadii mana marree jaar-miyaa siivilii hawaasarra kan filatamaan yoo ta'an isaan hafan immoo waldaalee federeeshinii qaama miidhamtoota biyyoolesaa fi waldaalee dubartoota fi dargaggootaa irra miseensa lama lamaan kan bakka bu'uudha. Dura ta'an boordii abbaa alangaa walii galatiin ni muudama. Barri hojjii miseensa boordii waggaa sadii yoo ta'u, dabalataan bara hojjii tokkoof irra deebi'uun filatamuu ni danda'a. Haa ta'uu malee, itti fufiinsa fi qaabata/birminyii dhaabaticha itti fufsiisuuf, mootummaa fi jaar-miyaalee siivilii irra bakka bu'oota tokko tokko walumaa galatti bakka bu'oota lamaaf barri hojjii waggaa afur ta'u qaba. Ta'us garuu, bakka bu'ootni kun yeroo lamaffaaf/irradeebiin filatamuu hin danda'an (keeyyata 10(3)).

Boordichii kaayyoo ejensichaa waliin kan walsimatuu kallatii imaamata ejensichii ittiin hoogganamuu ka'uu, karooraa fi gabaasa ejensichaa qorate mirkanee-suu, hiikowwan seera ejensichaan kennaman hordofuu fi to'achuu, galmee dhoo-rkuu fi uggurri jaarmiyaalee siivilii hawaasa dabalatee murtiilee daarektaraa ejensichaan kennaman bu'uura godhachuun ol iyyannoolee dhiyaatan qorachuun, seera dhabdummaa ulfataa yoo raawwatan yookaan seera cabsuu kan fakkaatan irratti sirreefamaa sirreesaa osoo hin fudhatiin yoo hafan jaarmiyaalee siivilii hawaasa diiguu fi qajeelfama labsidhaan hojjirra oolu baasuuf aangoo qaba.

3.3.2 Daarektarichaa olaanaa fi itti aanaa daarektara

Itti waamamni daarektaraa olaanaa abbaa alangaa walii galatiif ta'ee bu'uura qajeelfama walii gala boordiin kennamuufin hojjii ejensichaa ni hojjata. Ejensichii walitti dhufeenyaa qaamolee sadaffaa waliin godhu kamiyyuu irratti daarektarichaa bakka buusuu ni danda'a. Daarektarichiis karooraa hojjiwwanii fi baajata waggaa ejensichaa, raawwii hojjiitii fi gabaasa herregaa ni qopheesa. Dabalataanis daarektarichii hojjatoota ni qacara, ni bulchas. Aangoo ejensichii galmee fi hojjiwwan jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessatti qabu irratti daarektarichii qaama murtii dhuma laatudha. Waan ta'efis, qoondaaloota galmee/rejistararaa ejensichaatiin yookan itti gaafatamaa to'annoo fi hordofiiitiin murtiin kennamu, akkuma qaama dhimmichii ilaalatuttiin gaggeesitoota garee, itti gaafatamaa rejistararaatiin yookan daarektaraa to'atuuttiin, dhumarrattis daarektaraa olaanatii ol iyyannoon dhiyaachuu ni danda'a. Itti aanaan daarektara gochawwan ejensichaa karoorsuun, qindeesuun fi geggeesuun daarektarichaa ni gargaara, daarektarii olaanaan yeroo hin jirretti daarektarichaa bakka bu'uun ni hojjata.

Boqonnaa 4
Qajeelfamoota
jaarmiyaaleen siivilii
hawaasa ittin
hundeefamaanii
fi galma'aan

Boqonnaa 4

Qajeelfamoota jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ittin hundeeffamaanii fi galma'aan

4.1 Qajeelfamoota jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ittin hundeeffaman

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa waldaa heeyyama tola ooltu namoota yoo ta'uu, jaarmiyaa miseensotnii isaa yaada faayidaa qabeesa jedhanii fi jaarmiyaa bu'aaf hin dhaabanneedha. Haalota jaarmiyaaleen Siivilii hawaasa ittin hundeeffamu kan geggeesan qajeelfamootni bu'uura labsii keeyyata 16 tiin kan tarreeffaman yoo ta'u, keeyyatuma kana irratti ibsituu jaarmiyaalee siivilii hawaasa kan ta'an heeyyamnii/fedhiin tolaatii fi bu'aaf kan hin hundeeffamnee ta'un isa xiyyeeffanaan itti kennameera.

Kallatidhuma kanaan keeyyanni 16(2) miseensummaan jaarmiyaalee siivilii hawaasa heeyyama/fedhii dhuunfarratti kan hundaa'e ta'uu isa ni raggaasiisa. Kana jechuunis jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessa seenuufis ta'ee bahuuf fedhii namoota yookan filannoo namootarratti kan hundaa'edha. Bu'urumaa kanaan miseensii jaarmiyaa siivilii hawaasa tokko fedhii isaa malee dirqaamee miseensummaan turuu hin danda'u.

Seera irratti qajeelfamni lammaffaarratti arginuu hojji-maata loogii irra bilisaa ta'eedha. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa mirga ulaagalee fudhatama qaban kan miseensa ittin simaatan murteesu yoo qabaatu, ulaagaleen kunis akkasumatti kan ta'an osoo hin taanee seera qabeesaa fi kaayyoo jaarmiyaalee siivilii hawaasa waliin kan adeemuu ta'uu qabu. Bu'urumaa kanaan jaarmiyaaleen siivilii hawaasa umriidhaan, saalan, sanyiidhaan, haala qaamatiin, ilaalcha siyaasatiin, amantiidhaan, hawaasummaa fi leecalloo/sadarkaa dinagdee bu'uura godhachuunii fi garagarummaa haala uumuun ulaagalee miseensummaa qabaachuu hin qaban. Kana jechuun garuu waldaaleen oggeeyyii yookan waldaaleen kutaa hawaasa muraasni, fakkeenyaaf waldaaleen dargaggotaa, dubartootaa yookan maanguddotaa miseensummaa addaa yookaan sadarkaa hirmannaa hin qaabatan jechuu miti.

Fakkeenyaaf, waldaa dubartoota keessatti dhiirrii sadarkaa miseensa deegara ta'uu yoo danda'anillee miseensa guutuu ta'uu dhiisuu danda'u. Kunis karumaa walfakkaatuun waldaalee qaama miidhamtoota, dargaggotaa fi maanguddootaaf yookan waldaalee oggeeyyiifis kan hojjatuudha. Waldaaleen akka kana faayidaa miseensotaa isaanii yookan kutaa hawaasa muraasaa kaayyoo eegsisuu hidhachuun/qabaachuudhaan kan hundaa'ee waan ta'eef ulaagaleen miseensummaa isaanii kaayyoo hundaa'eef faana kan adeemuu ta'uu qaba.

Sadaffarratti jaarmiyaaleen siivilii hawaasa jaarmiyaa bu'aadhaaf hin hundeefamnee ta'uu isaati. Kana jechuun garuu jaarmiyaaleen siivilii hawaasa kaayyoo isaanii galmaan gahuuf hojjii galii maddisiisurratti yookan hojjii daldalaa keessatti hin hirmaatan jechuu miti. Bu'aan jaarmiyichii argatuu bu'aa miseensotaa giddutti hin hirmaatamnee fi galiichi sochii hojjii jaarmiyichaa yookaan baasii bulchiinsatiif qofa kan ooluu hamma ta'eetti, seerri jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gochawwan seera qabeessa ta'anii galii argamsiisan kamirrattuu akka hirmaatan ni heyyama. Daldallii jaarmiyichaan godhamuu galmee herregaa mataa isaa danda'ee kan qabu yoo ta'u, seera daldalaa fi gibiraa beekamtii seerumma qabuun hammatamee ni bitama.

Afraffaarratti bulchiinsii keessoo jaarmiyaalee siivilii hawaasa qajeelfamoota dimokiraasiirratti kan hundeefaman ta'uu qabu. Miseensonni dhimma murteesso jaarmiyichaa ilaalatuu kamirrattuu bu'urummaa sirna walgahii danbii ittin bulmaata irra jiruutiin dhimmicharratti mirga mari'achuu ni qabu. Adeemsa murtiirratis tokko tokkon miseensa sagalee walqixaa kan qaban yoo ta'u, danbii ittin bulmaata irratti labsiin kana faalleesuu kaminiyyuu raawwii kan hin qabaanneedha. Miseensotnii jaarmiyaalee siivilii hawaasa, iddoo bulchiinsa (boordii, yaa'ii walii galaati fi iddoowwan biroo kan koreewwanii dabalatee) filachuuf akkasumas mirga filatamuu qabu. Miseensotni gabaasa odiitii jaarmiyichaa, qaboo yaa'ii, gabaasota hojjii fi herregaa akkasumas karoora hojjii dabalatee dabalataan sanadoota barbaachisan argachuu fi mirgaa murtii odeeffannoo bu'uura godhate gochuu/kennuu qabu. Karaa biraan jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessatti adeemsi murtiin itti laatamuu kan iftoominni fi itti gaafatamumman itti lafa qabatee akkasumas hirmaachisa ta'uu qaba. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa qajeelfamoota asiin olitti ilaalee danbii ittin bulmaata keessatti qabaachuu fi qajeelfamootas tumsuu qabu.

4.2 Adeemsa Galmee

Labsichaan akkasumas bu'uura hojji-maata ejensii jaarimiyaalee siivilii hawaasatiin adeemsi galmee jaarimiyaalee siivilii hawaasa sadarkaalee sadii kan qabuudha. Kunis sadarkaa jalqabaa, sadarkaa sanadoota walitti qabuu fi sadarkaa galmee yookan sadarkaa mirkaaneesuu fa'adha. Kana waliin walqabatee beekamuu kan qabu adeemsi galmee kun, warra galmee tokko malee akka jaarimiyaalee siivilii hawaasatti socho'uu danda'an kan akka koree tola ooltuu irratti hin hojjeetu. Dabalataanis akkuma gaafiin galmee dhiyaateen jaarimiyaaleen siivilii hawaasa akkaata akaakuu isaanii irratti hundaa'uun haalii galmee isaanii adda baha. -(jaarimiyaalee biyyaa keessa fi alaa yookan waldaalee/boordii kan geggeefamaan/ kan itti fufiinsa/kan imanaa/ gamtaalee), tokko tokkon isaanirratti sadarkaan gochaa yookan hojjiin galmeeff godhamuu garagarummaa qabaachuu danda'a.

Jalqabaa sadarkaa jalqabarratti namni dhuunfaa tokko, jaarimiyaan yookan namootni dhuunfaa kaayyoo walfakkaatu qaban yookan jaarimiyaaleen dhuunfaadhaan/waliin bu'uura seera Itoophiyaatiin jaarimiyaalee siivilii hawaasa hundeesuuf yoo murteesan yookan jaarimiyaalee biyyaa alaa duraan hundaa'e Itoophiyaatii galmeesuuf sadarkaa itti murteessan jechuudha. Hundeesitootni jaarimiyaalee siivilii hawaasa biyyaa keessa kaayyoo jaarimiyichaa addaa baasuu fi akkaataa ittin jaarimiyichii ijaaramu filachuu qabu. Hundeesitootni jaarimiyichaa hundeesuun dura hojji haalduree hojjachutu irra eegama, hojjilee kanneen keessayis: miseensotaa waa'ee waldichaa beeksisuu (fakkeenyaaf waldooleef yoo ta'u), miseensoota boordii ta'aan barbaadachu/qopheefachu (kunis warra boordii kan geggeefamaanif), waldaalee shaarikaa ta'uu danda'an qorachuu (fakkeenyaaf gamtoolee,). Hundeesitootni hojjiwwan haal-duree erga xumuraniin booda yaa'ii hundeesitoota yookan walgahii boordii gara waamuutti ni darbu.

Itti aanuun sadarkaa sanadaa walitti qaburratti, miseensotni hundeesitoota qajeelfamoota labsiiichaa fi ejensichaa irratti barbaachisaadha jedhamanii sanadootaan tarreefaman hundaa galmeesse ejensichaaf dhiyeesuutu irra jira. Jaarmiyaan siivilii hawaasa galma’u akaakuu akkamii yoo ta’ellee, adeemsa galmee keessa jaarmiyaaleen darbaan hunduu yaa’ii walii gala hundeesitoota yookan walgahii boordii hundeesitoota geggeessuu qabu. Adeemsa kana keessatti hundeesitootni yaa’ichaaf yookan walgahichaaf barreefama bu’uureffamaa mirkaana’u dhiyeessu qabu. Dabalataanis hundeessitootni qaboo yaa’ii walgahichaa yookan yaa’icha galmeesuuf dirqaama kan qaban yoo ta’u, qaboon yaa’iichas maqaa, bakka hojji, karoora hojji, iddoo mana hojji olaanaa/mumme, tarree miseensotaa boordii, muudamaa daarektara, asxaa (yoo qabaatee) jaarmiyichaa ilaalchiisee murtoo darbee tarreedhaan qabaachuu qabu. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa armaan olitti ilaalee barreefama bu’uureffamaa fi yaa’ii hundeesitoota yookan qaboo yaa’ii walgahichaa fi danbii ittin bulmaataa yeroo iyyataa waliin ejensichaaf dhiyeesanittii miseensotni boordii hundii fi daarektarii jaarmiyaalee siivilii hawaasa qaaman akka argaman yookan bakka bu’a karaa sirriin bakka bu’een akka dhiyaatu ni dirqiisiisa. Iyyannoon galmee tokko tokkon miseensa boordii fi suura daarektara fi kooppii waraaqa eenyummaa of keessa qabaachuu qaba. Sanadoota beekamoo ejensichii gaafatuu irratti dabalataan haala ijaarama jaarmiyichaarratti sanadnii dabalataa gaafatamuu jiraachuu danda’a. Itoophiyaa keessatti waldaaleen oggeeyyii jaarmiyaalee siivilii hawaasa ta’anii hundaa’uu barbaadan dandeetti/humna isaanii kan ibsaan ogumma yookan sanadaa barnoota dhiyeessu qabu. Karumaa walfakkaatuun gamtaaleen yookan hundeesitootni gamtaa gamtaalee jaarmiyaalee siivilii hawaasa tokko tokkon miseensa gamtichaa waraaqa ragaa galmeerratti ejensichaan isaanif kennamee dhiyeefachuu qabu.

Dhumarratis sanadootni armaan oolitti ilaalee hunduu erga guutamaniij ejensichaaf dhiyaatanii booda, ejensichii jaarmiyachaa iyyaate karaa seera qabuun ulaagallee jiran akka guutate mirkaanesuuf qorannaa barbaachisuu ni godha. Qorannichiis jaarmiyaalee siivilii hawaasa biyya keessatiif guyyaa 30 jaarmiyaalee siivilii hawaasa biyya alaatiif immoo hangaa guyyaa 45 fudhachuu ni danda'a. Haaluma qorannichaa hordofeen galmeen jaarmiyaalee siivilii hawaasa heeyyamamuu yookan dhoorkamuu ni danda'a. Bu'uura keeyyata 57(3)tiin ejensichii yeroo armaan olitti tuqamee keessatti iyyataa dhiyaateef waraaqa raga kan galmee yoo kennuu baate, abbaan dhimaa yookan iyyataan erga yeroon kenname dhumeen booda, guyyoota jiran 30 keessatti boordii ejensichaaf muffii dhiyeeffachuu ni danda'a. Boordichiis muffii dhiyaatee qoratee guyyaa 60 keessatti murtii kenna. Iyyataan immoo murtii boordii irratti muffii yoo qabaate, erga murtiin boordii gahee guyyaa 30 keessatti mana murtii olaanaa federalaatiif oliyyannoo galfachuu ni danda'a. Jaarmiyichii yeroo tokko erga galmaa'een booda qaama seerumma guutuu ni qabaata.

Boqonnaa 5

Gosoota Jaarmiyaalee

Siivilii Hawaasa

Boqonnaa 5

Gosoota Jaarmiyaalee Siivilii Hawaasa

Gosoota waldoolee fi Jaarmiyaalee siivilii tola ooltumma hawaasa:

(Waldoolee, Jaarmiyaalee Boordiin qajeelfaman, jaarmiyaalee itti fufiinsan tola ooltuu, jaarmiyaalee tola ooltuu imaanaa, Koree tola ooltuu)

Akkuma yaadatamuu labsii kanaan duraa irratti jaarmiyaaleen haala galii isaanitiin, (jiraatotaa Itoophiyaa fi Jaarmiyaalee tola ooltummaa Itoophiyaa), haal kaayyoon/itti gaafatamummaa/kenniinsa faayiidaa isaanitiin (miseensotaaf moo qaama sadaffaatiif), haala ijaaramattin (tola ooltotaa, waldoolee, , jaarmiyaalee itti fufiinsan tola ooltuu, jaarmiyaalee tola ooltuu imaanaa, Koree tola ooltuu), fi biyyaa itti bu'urrefameen (Jaarmiyoolee biyya alaa fi kan Itoophiyaa/ tola ooltotaa jiraatotaa) jechuun qoqqodamaa turani. Haa ta'u malee, labsiin haaran mirga gurmaa'u akka malee dangeesaa kan turan qoqqodiinsa jalqabaa lamaan hambiseera.

Qoqqodiinsii haala maddaa galiittin godhamee immoo jarmiyaalee mirgaa dhaala namaa, walqixxummaa saalaa, qaama miidhamtoota, mirgaa daa'imanni, dimookrasii fi jaarmiyaalee walhabbee/walitti bu'insaa hiikurratti hojjataan irratti mirgaa heera mootummaattin gurmaa'uuf qaban dhoorkaa mallaqaa irratti gochuun mirga isaanii kan cabsee ture. Dogongoraa qoqqodiinsa kan tola ooltotaa fi waldoolee gidduu turee jaarmiyaaleen miseensotaa fi hawaasaaf yookaan gartuu hawaasa muraasaaf, fakkeenyaaf waldoolee oggeessota akka ibsituutti yoo fudhannee, gahee miseensonni isaanii hawaasaaf qabuu gabbisuufi, akkasumas karaa walfakkaatuun humna miseensotaa isaa ijaaruun tokkummaa isaanii raggaasisuu akka danda'u hubannoo keessa kan hin galchinee ture.

Kanaafuu, labsiin haaraan bu'uraa ijaaramatii fi biyyaa itti hundeeffamaan irratti hundaa'uu jaarmiyaalee akka armaan gadiitti qoqqoodeera.

5.1 Jaarmiyoota biyyaa alaa fi kan biyya keessaa

5.1.1 Jaarmiyoota biyya alaa

Jaarmiyaalee biyyaa alaa jechuun kan biyyaa alatti hundeeffamee fi Itoophiyaa keessatti damee seeran galmaa'ee banatee socho'uu jechuudha. Labsiin haaraan jaarmiyaalee biyya alaa kan karaa faayinansiitii fi teeknikaatiin jaarmiyaalee biyyaa keessatti bu'ureeffaman yookaan jaarmiyaalee biroo gargaaruuf damee biyya keessatti banachuu barbaadan irratti dhoorkaa/ugguraa godhama ture hambiseera. Kana waan ta'eef jaarmiyaaleen biyya alaa kallattin pirojektii wayii raawwachuuf ta'e, karaa teeknikaa yookan fayiinansiitiin jaarmiyaalee biyya keessa gargaaruuf yookan lamanuu raawwachuuf damee horachuu bili-summaa ni qabaatu. Akkasumas labsiin haaraan jaarmiyaaleen biyya keessatti bu'ureeffamaan humna horachuuf jaarmiyaalee biyya alaa waliin akka hojjataan ni jajjabeessa. Karaa mirga dhala namarratti fi dimokraasiiratti akka hojjataan heeyyamameera. Haa ta'uu malee, dhaabolee siyaasatiif kallatiin gargaarsa taasiisuu yookan dhiibaa irrann geesisuu hin danda'an. Akkasumas filannoo biyyoleessaa hordofuu fi warrota paartii siyaasa filataniif barnoota lachuuf Boordii filannoo biyyoleessa irra heeyyama argachuu qabu.

5.1.2 Jaarmiyaalee biyya keessa

Jaarmiyaalee biyya keessaa jechuun namoota lammii Itoophiyaa yookan lammii biyya ala ta'anii Itoophiyaa keessaa jiraatan lamaan yookan sana oliin Itoophiyaa keessatti jaarmiyaa hundeeffamee jechuudha. Jaarmiyaaleen lammii biyya alaa ta'anii Itoophiyaa keessaa jiraataniin biyya keessatti hundeeffamaan dhaabolee siyaasaarratti dhiibba gochuu kan hin dandaenye yoo ta'anillee, waan seera qabeessa ta'ee tokko qaama bu'aaf hin taanee yookan qamaa seeran aangoo siyaasa qabachuuf kayyoo hin qabaane eenyumayyuu bobbaafachuun mirga dhimaa isaanii hordofuu guutuu qabu. Garummoo, labsiidhanis keeyyataa 62(5) irratti akka ibsameetti jaarmiyaaleen biyyaa alaa fi lammiilee biyya alaa jiraatota Itoophiyaa ta'aniin jaarmiyaan Itoophiyaa keessatti hundeeffame qaama seerumma kan biraan osoo hin heeyyamaminiifi paartilee siyaasatii waliin wali galuunis ta'ee, dhiibuun, dhiibaa irratti uumuu, barnoota warra paartii siyaasa filataniifi kennamuu fi hojjii filannoo taajabuu irratti hirmaachuus, hirmachiisuu hin danda'an.

Jaarmiyaaleen biyya keessaa dhaabbolee amantaa, bu'uraa seera kan biraattin warrotaa hundeefamaan jechuunis kan akka, waldoolee daldalaa, manneen marii daldalaa, garee waldalee, paartilee siyaasa akkasumas Affooshaa, Ikubii, sanbatee fi kan kana fakkaataan waldoolee aadaa hin hammatu.

Jaarmiyaalee biyya keessa gosa gara garaa qabu. Isaanis bu'uura Labsii Keeyyata 18 tiin waldaalee, kan boordiiin qajeelfamaan, tola ooltota itti fufiinsa, tola ooltota imaana fi koree tola ooltuu fa'a.

Waldoolee; jechuun garee miseensota lakkoofsan shan yookan san ol ta'aniin jaarmiyaa hundeefamuu fi yaa'iin walii gala qaama murtii dhumaa itti laatuudha. Kan labsii duraa irra jiruun yoo wal biraa qabamu waldooleen mirgaa fi fedhii miseensotaa isaanii jabeessuufi, hawaasa hundaaf yookan gartuu hawaasaa muraasaf (dubartoota, horsiisee bultootaa, qaama miidhamoota) yookan miseensotni kaayyoo faayidaa qabeessa jedhaan kamifiyyuu (kan akka sinbirroota dawwachuu yookan kitaabota dubbisuu) waldaalee hundeessuu ni danda'u.

Labsiin haaraan keeyyatni 2(1) Jaarmiyaalee siivilii hawaasaa yoo xinnatee fedhii namoota lamaa fi sana oliin kan hundeeffamuu qaama miti-mootummaa kan ta'ee, bu'aaf kan hin hundeeffamne, siyaasarra bilisaa kan ta'ee jechuun yoo ibsuu, 'nama' kan jedhu immoo labsii keeyyata 2(17) nama jechuun eenyumayyuu ta'ee qaama namumaa uumamaan yookan seeraan kan qabu jechuun hiika itti laata. Waldoolees ta'ee jaarmiyaalee siivilii hawaasaa gosa gara garaa nammumaa uumamaan yookan karaa seerawwan qabaniin yookan lamaninuu hundeefamuu ni danda'u. As irratti qabxiin hubatamuu qabuu waldooleen jaarmiyaalee miseensan gaggeefamuu ta'uu isaaniiti. Jechuun yaa'iin walii gala waldoolee qaama murtii olaanaa kennuu jechuudha. Haala ijaarama isaanittin waldooleen tokko tokkoo yaa'ii walii gala irratti dabalataan boordii, dura ta'aa/daayireektara fi hojii raawwachiiftuu qabu. Waldooleen biro immo bulchiinsa fi bareessaa qofatti osoo hin qabaatiin koree hojii rawwachiiftuu pirezidantiin/bulchaan, itti aanaa pirezidantiin/ itti aanaa bulchaa, barreessaa, qabduu mallaqaa fi itti gaa-fatamaa fayiinansiitin kan geggeeffamaan ta'u ni malu. Inni lammataa bal'inaan kan baratame dargaagotaan, dubartootanii fi waldaalee ogummaatiin yoo ta'uu baay'inaan jaarmiyaaleen siivilii hawaasa qajeelfama jalqabaa hordofu. Labsiin haaraan garuu haalli ijaaramaa jaarmiyaalee maal fakkaachuu akka qabuu wanta lafa kaayee hin qabu.

Haa ta'uu malee jaarmiyaaleen siivilii hawaasa danbii/seera ittin bulmataa isaanii irratti haala ittin ijaaraman akka ibsuu qaban ni caqasa.

Jaarmiyaalee boordii geggeefamaan: jechuun jaarmiyaalee boordii qaama dhuma/qaama olaanaa murtii xumuraa itti latuu jechuudha. Lakkoofsii isaanii lama fi sana ol ta’anii nammumaa uumama yookan nammumaa seera qaama qabuun hundeeffamuu ni danda’a. Miseensotnii boordii kan jalqabaa sanadaa bu’uura irratti bu’uuresitootan ni moggafamuu. Barri hojjii miseensotaa boordii fi erga hundeeffameen booda miseensotni boordii haalli ittin moggafamaan seera itti bulmaata jaarmiyichaatiin murtaa’a. Boordiiin miseensotaa 5- 13 ta’an ni qabataa. Namootni qaama hoogansaa jaarmiyichaa waliin firooma dhiiga yookan firooma gaa’ela qaban miseensa boordii ta’uu hin danda’an. Jaarmiyichii itti gaafatamaa itti waamamnii isaa boordiif ta’ee fi hojjatoota jaarmiyichaa barbaachisaa ta’an ni qabaata. Ijaaramni kun bal’inaan kan baratame maltoota hayyuu-faattin yeroo ta’u akkasumaas jaarmiyaaleen sivilii hawaasa xiyyeeffanaan hojjii isaanii miseensoota irraa hojjii qoraannaa kan ta’eenis baayee baratama dha. Ijaarama kana ilaalchiisee ibsii bal’an seera ittin bulmaata jaarmiyichaan murtaa’a.

Jaarmiyaalee tola ooltuu itti fufiinsa: jechuun haala adda ta’ee tokkon qabeenyii yookan qarshiiin karaa kanaan, dhaamsaan/ wassiyyaan laataame, yookan ajaja ejensiitiin haala itti fufiinsa qabuunii fi hin deebineen qabeenya/qarshii laataame/bahee kaayyoo tola ooltummaa ibsameef qofa jaarmiyaa oolchu jechuudha. Jaarmiyichii boordii hojjii geggeesituu, itti gaafatamaa, oditaara fi kutaalee barbaachisaan kan biros ni qabaata. Boordiiinis yoo xinnatee miseensotaa 3 qabaachuu qaba. Ijaarama kana keessattis boordiiin qaama dhuma/olaanaa murtii xumuraa kennuudha.

Jaarmiyaalee tola ooltu imaana: jechuun bu’uura jaarmiyichii itti hundeeffameen qabeenyaa adda ta’ee tokko kaayyoo tola ooltummaa qofaaf akka ooluuf garee abbootii imaana miseensotaa 3-5 gahaniin jaarmiyaalee bulaniidha.

Akkuma jaarmiyaalee tola ooltumma itti fufiinsa jaarmiyaan kun kennaadhaan, dhaamsaan/ wassiyyaan yookan murtii qaama mootummaa beekamtii seera qabuun hundeeffamuu ni danda’a. Haa ta’u malee jaarmiyaa kana jaarmiyaalee tola ooltumma itti fufiinsa irraa kan adda isa godhu boordiiin yookan itti gaafatamaan bullurra abbootii imaanattin kan buluu ta’uu isaati. Inni bira immoo bu’uura labsii keeyyata 33(1) tiin yeroo murtaa’eef yookan yeroo hin murtaa’innif hundeeffamuu danda’uu isaati.

Koree tola ooltumma: jechuun namootni lakkoofsi isaanii shanii fi sana ol ta’an qarshii yookan qabeenyaa biraa kaayyoo tola ooltummatiif ummatarra sasabuuf/funaanuuf gartuu yaada qabuudha. Gartuun kun fakkeenyaaf balaa uumama fi balaa kan fakkaataniin namoota miidhaan irra gaheef qarshii walitti qabuuf hundeeffamuu ni danda’aa. Qarshiin yookan qabeenyii walitti qabamees kaayyoo yaadame milkeessuuf kan oolu yoo ta’u, garmaalee baayee yoo ta’ee akka barbaachisumma isaatti gara jaarmiyaa tola ooltumma itti fufiinsatti jijjirama. Koreen kunis, pirezidaantii, qabduu mallaqaa fi oditaraa qabaachuu qaba. Koreen kunis ejensiin osoo hin mirkana’iin qarshiis ta’ee qabeenyaa walitti qabuus ta’ee gochawwan biraa kamiyyuu raawwachuu hin danda’u. Koreen kun qarshii walitti qabeef gabaasa ibsaa herregaa ejensiif dhiyeesu qaba. Dirqaamotaa sosochii koree keessatii uumamuu fi idaa karaa walitti dhahuuttin yookaan qisaasaa uumaman irratti miseensotnii tokkummaanii fi dhuunfaan itti gaafatamumma ni fudhatu. Kana jechuunis miseensi tokko iddaa koreettif itti gaafatamumma fudhatee yoo kaffalee boodee miseensota koree kawwan gahee isaanii kaffalchisuu ni danda’aa.

Gamtoolee fi gamtaa waldoolee: labsiin haaraan jijjiiramoota bifa haaran dhiyeesee keessa tokko haala gamtooleen ittin hundaa’anii fi aangoo isaaniti. Labsiin yeroo dura haalota gamtaan tokko ittin hundaa’u fi aangoo isaa irratti ittisa garagaraa kan kaa’ee ture. Akka ibsituutti kaasuuf jaarmiyaaleen tola ooltotni Itoophiyaa/biyyaa keessa jaarmiyaalee biyya ala waliin yookan jiraattota biyya ala waliin tokkumma uummachuu hin danda’an ture. Tola ooltotnis gamtoolee waliin tokkummaa uumuu hin danda’an ture.

Dabalataanis baasiin gamtooleef godhamuu akka baasii geggeesummaatti baheetti fudhatamaa ture. Kunis sosochiin gamtolee yeroo dheereaf akka danqamuu godheera. Tokkummaan gamtolees akkamitti akka hundeeffamuu labsiin kun haala ifa ta’een wanti kaayee hin jiru. Kunis tokkummaa gamtoolee hundeesuun akka hin danda’amne godhe ture.

Labsiin haaraan kun hudhalee kanaa fi kan kana fakkaataan danqaawwan gara garaa hambisuun jijjiiramota gaggaarii fideera. Qoqqoodinsaa maddaa gali bu’uureffachuun godhamee (jaarmiyaalee Itoophiyaa fi jiraattotaa qoqqoodinsa jedhu) kaasuun danqaa gamtoolee ijaaruuf turee gochaan dhabamsiseera. Akkasumas jaarmiyaaleen biyyaa keessa jaarmiyaalee biyyaa ala waliin, jaarmiyaaleen biyyaa ala jaarmiyaalee biyyaa keessaa waliin danqaa/ittisa karaa maddaa galiis ta’ee karaa aangoo tokko malee tokkummaa uumuu ni danda’u.

Karaa walfakkaatunis gamtooleen jaarmiyaalee boordiin geggeefamuu waliinis ta'ee jaarmiyaalee biro waliin tokkummaa uumuu ni danda'u.

Labsiin haaraan danqaa/ittisa aangoo gamtooleerra ture kaaseera. Akkasumas kaayyoo gamtoolees haala ifa ta'een kaa'eera. Kunis galma waliiniitiif milkaa'insa miseensotaaf qindeensuun akkasumas gargaaruun yaada, ragaalee fi muuxxannoo waljijjiiruu, humna miseensota ijaaruu fi sosochii qabeenya walitti qabuuf godhaan deeggaru, hojjii sadarkaa ogummaa fi amala gaarii miseensota guddisuu danda'uu hojjachuu, miseensotaaf sagalee tokko ta'uun mirgaa fi faayidaa waloo kabachiisuu fi miseensotaaf haalli hojjii akka uumamuu falmuu, miseensotnis gartuu hojjii itti bobba'aan keessatti qorannoo fi qo'anna akkasumas falmii imaamataa fi hojjii deeggarsa akka godhan kan jedhuudha.

Kun akkuma jiruutti ta'ee, gamtaan kamiyyuu hojjii jaarmiyaan miseensa itti ta'ee hojjatuu hojjachuun jaarmiyaa miseensa itti ta'ee waliin dorgommii keessa seenuu hin danda'u. Ta'uus bu'uura labsii keeyyata 56(3) gamtooleen qabeenya walitti qabachuun karaa miseensotaa isaanii hojjiwwan pirojektii hojjachuu ni danda'u. Haa ta'uu malee pirojeektotaa karaa kallatiin hojjachuu hin danda'an.

Miseensotnii garee gamtoolee gartuu hojjii itti bobba'aan irratti qorannaa fi qo'annaa akkasumas falmii imaamataa fi hojjii gargaarsa raawwachuu danda'u jedhee labsii caqasuu irratti xiyyeeffanna addaa gochuun barbaachisaadha. Karaa kanaan muuxannoon gamtooleen hirmannaa imaamataa fi dandeettin miseenotnii qoranaa tasiisuurratti qaban gahee olaanaa taphatu. Gamtooleen mootummaa waan gorsanii fi hojjii falmii waan hojjataniif dhaabolee muraasa ka akka fayyaa, barnootaa, mirgaa dhala nama, dhimma qonnaan bultoota fi kan kana fakkaataan deeggaru irratti gahee guddaa qabaatu.

Dhumarrattis labsiin haaraan karaa ifa ta'een gamtooleen tokkummaa isaani uumachuu akka danda'an ni caqasa. Kunis tokkummaa gamtoolee jedhama. Sadarkaa gara garaarrattis hundeeffamuu ni danda'a. Jechuunis karaa ji'oograafitiin (sadarkaa naannootti yookan federalaatti) yookan kaayyoorratti hundaa'uu hundeeffamuu ni danda'a. Mannii maree jaarmiyaalees tokkummaa gamtooleetiif qaama olaanaadha. Mannii mare kunis jaarmiyaaleen ga'umsaa itti of bulchaan akka horatan gochuu fi gartichii qaama mootumma fi qaama gahee qoodattotaa biro waliin walitti dhufeenya godhu akka bakka bu'uufitti labsiidhaan hundaa'eera.

Yaadadhaa:

tola ooltotnii hunduu jechuunis koree tola ooltuttin ala sochii kamiyyuu tasiisuuf galma'uu qabu.

Boqonnaa 6
Dhimmoota hojii
labsii haarawwa
keessatti hammatamaan

Boqonnaa 6

Dhimmoota hojii labsii haarawwa keessatti hammatamaan

6.1 Bilisummaa hojii

Labsii haarawwarratti mirgoota bu’uura eegaman keessa bilisummaan hojii isa tokkodha. Kunis, jaarmiyaaleen siivilii hawaasaa kaayyoo isaanii filachuu fi sochoosuuf bilisumma qabu. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa dhimmotaa siyaasaa, diinagdee, hawaasummaa fi aadaa akkasumas dhimmoota imaamataa hawaasaa waliin walqabataan hundaarratti hojjachuu ni danda’u. Haaluma kanaan labsii keeyyata 62(1) tiin jaarmiyaaleen kamiyyuu kaayyoo seerummaan hundeeffameef galmaan gahuuf hojii seerumma qabu kamirrattu bobba’uuf mirga guutuu akka qabu ni caqasa. Labsii kanarrattis bilisummaan hojii haala guutuu ta’een kan kennamuudha. Kunis heera mootummaa federaala fi waligalteewwan mirgaa dhala nama adunyaa waliin kan adeemuudha. Kunis akkuma jiruutti ta’e jaarmiyaaleen siivilii hawaasa kaayyoo ardiilee, kutaa ardiilee, biyyaaleessaa yookan naannoo qabatanii socho’uu ni danda’a. Labsii keeyyata 62(4) irratti karaa ifa ta’ee akkuma ibsameetti hojiiwwaan jaarmiyaaleen rawwataaniin walqabatee yookan walitti hidhataa qabuu hojiiirra oolchuuf seerotni, imaamattonnii, hoji-maatotnii gara garaa akka jijjiiraman, fooya’aan yookan seerotni fi imaamattonni haaraan akka bahuu yaada dhiyeesuu ni danda’u.

Jaarmiyaalee siivilii hawaasaa waa’ee seera mootummaa yookan imaamata irratti qeequu akka dhiyeesaan yookan mirgi dhala nama fi mirgi bu’uura akka eegamuu fi akka cimuu falmuu fi deegaruu akka danda’an heeyyameera. Kanaafis heeyama seera walii gala kanaaf haali addaa muraasni irra kayamaniru.

Kanneen keessa kan jalqabaa gochaawwan/taateewwan seer-malee ta’an irratti hirmaachuu hin danda’an. Isaanis seera ittin bulmaata jaarmiyaaleerratti kaayyoo tuqameen ala, kanneen seera birootiin dhoorkamaan yookan sosochiwwan akka yakkaatti lakkawwaman irraa of quusachuu qabu.

Lammaffaa, jaarmiyaaleen biyya ala yookan lammiillee biyya alattin Itoophiyaa keessatti hundaa’an seerota biroon kan heeyyamameef yoo ta’een ala barnoota warra filatuuf kennuurratti, taajabbii filannoo fi sosobbii/gocha dhiibbaa uumuu paartilee siyaasarratti hirmaachuu hin danda’an.

Sadaffaarratti, faayidaa hawaasaa walii galatiif yookan qaama sadaffaaf jaarmiyaaleen kanneen dubbartootaa, daa’immanii, qaama miidhamtootaa, manguddootaa fi fedhii qaama hawaasa biroo kanneen haala gara garaan saaxilamoo ta’aan gidduu galeessa godhachuun hojjachuu qabu.

Sadarkaa afraffaarratti, jaarmiyaaleen sochiin isaan godhaan seerotaa biroon heeyyamaa addaa gaafachuu fi kan hin gaafachiifnee ta’uu mirkanneeffachuu qabu.

Haala addaa: Gochawwaan heeyyamni itti hin kennamne keessa gochaawwan armaan gadi kuniin kan dhorkamaan ta’uu isaani hubadha:

- Gochaawwan seer-malee ta’an
- Gochaawwaan heeyyama malee jaarmiyaan godhuu kanneen akka barnoota filatoota fi sosobbii paartii siyaasa waan akkassi heeyyaama malee gochuun dhorkaa dha
- Kutaa hawaasaa saaxilamoo fi kan cinaatti dhiibaman hammachuu dhiisuu/ala oolchuu
- Seerotaa biroon heeyyamaa addaa hojjii gaafatan irratti hirmaachuu

6.2 Mirgaa qabeenyaa horachuu, Fudhachuu fi Itti Fayyadamuu

Jaarmiyaalee siivilii hawaasaa lubbuun jiraachuu fi kaayyoo isaanii rawwachiisuuf qabeenyaa isaan barbaachisa. Kanaafis mirgi qabeenyaa horachuu mirgoota bu’uura kan gurmaa’uu keessa tokkodha. Kanaafuu jaarmiyaaleen siivilii hawaasa madda seera qabeessa irra mirgaa qabeenyaa fudhachuu fi itti fayyadamuu ni qabaatu. Mirgi kunis mirgoota armaa gadii ofkeessa ni qabaata:

- Qabeenyaa fayiinansii (kennawwan, gargaarsa, fandoota karaa deegarsa dhuunfaan godhamaan, kafaltii miseensotaa, kanneen ummatarra walitti qabamuu, sochii galii walitti qabu irra argamu)
- Kennawwan bifa gosaan taasiifamu (meeshaalee, tajaajilaa fi kenna qabeenyaa gara garaan keennamu)
- Meeshalee adda addaa (meeshaalee biiraa, meeshalee ayiitii (IT))
- Humna nama (hojjatootaa)
- Deegarsa adunyaa walii gala argachuu (Obbolummaa)
- Carrota gara garaa (leenjiwwan, walgahiiwwan falmii, gammoowwan shariikaa)

Labsiin paariis inni bu’aa qabeessummaa gargaarsa raggaasisee (2005) fi Ajjandaa gochaa biyya Akraa (2008) mootummotnii fi arjootni gummachii jaar-miyaaleen siivilii hawaasa misoomaarratti taasiisaan akka guddatuuf haalota dandeesisaan kanneen akka gargaarsa fayiinansii gochuu akka qaban ni labsa. Qaamni mirgoota Waadaa idil-adunyaa mirgoota siivilii fi siyaasa keessatti mirgoota jiran irratti hiikaa dirqii akka kennuuf aangoon kennameef yaa’iin waliigalaa mootummoota gamtoomanii kan mirgaa dhala nama taatewwan kanneen jaar-miyaalee siivilii hawaasa mirga qabeenyaa argachuu dhowwan ka’anii carraa qabeenyaa horachuu akka qabaatanif hiikawwan, labsiwwan, murtiileenii fi gabaasoota inni keennuun deegarsafi hiikaa keennera. Karumaa walfakkaatuun koomishiiniin mirgaa namummaa fi mirgaa ummata kan Afrikaa kaayyoo arjoomina/kaayyoo gurmainsa bu’aa malleessa haala kabajeen qajeelfamoota mirgaa wal gahuu fi gurmaa’uu, mirgaa gurmaa’anii qabeenyaa walitti qabuu, walharkaa fuudhuu fi itti faayadamuu akka danda’an seera beekamtii kennuu akka labsamuu mootumotaaf waamicha godhera.

Kana waliinis walqabatee labsiin haaraan jaar-miyaalee siivilii hawaasaa madda galii seerawwa ta’ee kamirraayyuu galii akka argatanii fi isaas akka eegsisuuf beekamtii ni laata. Labsiin keeyyata 61(4) akkuma ibsutti jaar-miyaaleen siivilii hawaasaa mirga abbaa qabeenyummaa qabeenya socho’aatii fi hin sochoonee ta’uu, qabeenyaa isaanii bulchuu fi dabarsuu ni qabaatu; akkasumas kaayyoo isaanii raawwachisuuf qaama seera qabeessummaa qabu kamiyyuu irra fandii fudhachuu fi itti faayadamuuf mirgaa qabu.

Dabalataniis labsiin haara daldalaa seera qabeessa ta’e kamiyyuu fi Investimeentii irratti akkasumas hojji galii walitti qaburratti akka hirmaatu ni heeyyama.

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa, jaarmiyaalee daldalaa huundeesuu, jarmiyaa daldalaa jiruu irra qooda/sheerii argaachuu, galii walitti qabuu fi arjoota akkasumas namoota dhuunfaa fi jaarmiyaalee dhuunfaarra kennaa fi arjummaa gaafachuu ni danda’u.

Labsiin akkumaa mirga qabeenyaa argachuu heeyyamu, jaarmiyaalee siivilii hawaasatiif itti gaafatamummaa isaanii kan ittin mirkaannesaan ofeegannoos kaa’eera. Kanaafis labsiin namootni jaarmiyaalee waliin walitti hidhataa qaban kamiyyuu karaa kallatiinis ta’ee karaa alkallatiin jaarmiyaalee siivilii hawaasa faayidaa dhuunfaatiif akka hin dhiyeesinee ni dhorka.

Labsiin keeyyata 62(11) sadarkaa qajeelfamaatti akkuma kaa’etti qaamoleen jaarmiyichaa kamiyyuu jechuunis miseensotni, hoggantotni fi hojjatootni yeroo hojjii isaanii hojjataniitti faayidaa jaarmiyicha dursuu fi faayidaa mataa isaanii waliin akka walitti hin buuneef ofeegannoo ta’uu taasisuuf itti gaafatamumma qabuu jedha. Labsiin akkuma karaa ifa ta’een kaa’etti galii fi qabeenyii jaarmiyaalee namoota dhuunfaaf akka hin kafalamnee kaa’era.

Bu’uura labsii keeyyataa 60(1d) tiin akkuma danbii ittin bulmaata jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessatti tuqameetti “galii fi qabeenyii jaarmiyichaa miseensotaaf akkasumas hojjatootaf tajaajilaa kafaltii seeran heeyyamameefin ala hiramuu kan hin dandeenyee” ta’uu labsa. Dabalataaniis labsiin kun jaarmiyaalee siivilii hawaasaa danbii ittin bulmaata isaanii keessatti miseensotnis ta’ee hojjatootni jaarmiyichaa hojjatoota yookaan miseensaa ta’uu isaanittin qofa qabeenyaa jaarmiyicharratti mirgaa kamiyyuu akka hin qabaannee ifan ifatti akka kahu qaban ni labsa.

6.3 Sirna to’annoo keessoo fayiinansii

Sirni to’annoo keessoo fayiinansii jiraachuun haala fandiin ittin qabamu to’achuun qabeenyi jaarmiyaalee siivilii hawaasa akka eegamu ni godha. Kanaanis arjootni fi qaamni dhimmii ilaaluu qabeenyi jaarmiyichaa ofeegannoon kaayyoo dhaabbateef oolu isaa mirkanneesuun tokkummaa fi milkaa’ina isa ni mirkanneesa.

- Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gamtaa miseensotaaf yoo ta’ee malee, bu’aa miseensotaaf qooduu kaayyoo godhate hin hundeeffamu.
- Daldala fi investimeentiirra bu’aan sasabamuu miseensotaaf hin dabarfamuu.
- Galiwwanii fi qabeenyii sosochii galiwwan argamsiisuu irra argamaan faayidaa hojjatoota jaarmiyichaaf hin dabarfamu.
- Meeshaleen qabeenyaa dhabamsiisurra hafaan faayidaa miseensotatiif yookan gochawwan kaayyoo jaarmiyichaatiin ala ta’aniif hin oolu.
- Jaarmiyichii yoo diigamutti qabeenyichi jaarmiyaa isa fakkaatu kan biraaf yookan mootummaaf kennama.
- Walitti bu’iinsi faayidaa akka hin uumamneef tarkanfiin barbaachisu fudhata-muu qaba.

6.4 Bulchiinsa jaarmiyaalee siivilii hawaasa

Jaarmiyaan siivilii hawaasaa tokko faayidaa hawaasichaa mirkaanessuuf sirna to’annoo keessoo yoo qabaate hojjii bulchiinsa gaarii raawwachaa jira jechuudha. Labsiin jaarmiyaalee siivilii hawaasas haalota dirqiisoo tokko tokko ka’uun jaarmiyaaleen haalaa ijaaramaa fi bulchiinsa mataa isaani akka murteesan mirgaa kenneera. Kanaafuu jaarmiyaalee siivilii hawaasaa hoj-maata keessoo isaanii, ijaarama, dambii dura butoota isaanii ittin filatan, maloota keessoo isaanii kan itti gaafatamummaa akkasumas fedhiwwan biroo ittin kan murteesan geggeesitoota keessoo isaanii filachuuf bilisumma qabu. Qaamolee jaarmiyotaa siivilii hawaasa keessa qaamni yaa’ii walii gala yeroo kamiyyuu qaama murtii kennuu yoo ta’uu murtoon inni kennuu fi kallatiin inni kaahus kan qaamni jaarmiyichaa bira kennuu caalaa fudhatamaadha. Murtii hunduumafuu yaa’ii walii gala waamuun waan hin danda’amneef jaarmiyichii boordii giddu galeessa yookan koree hojjii raawwachiftuu hundeesuun hojjii wal-diichii/jarmiyichii guyyuma guyyaan rawwatuu akka hordofuu gochuun ni danda’ama (keeyyata 19).

Karaa biroon immoo jaarmiyaaleen boordii geggeeffaman (kan miseensotaa boordii 5-13 qabu, boordii qaama jaarmiyichaa murtii olaanaa kennuu fi itti fuufiinsan geggeesuu waan ta’eef (keeyyata 20)) ulaagaltee keeyyataa 65 keessatti tuqamee xiyyeeffannaa keessa galchuun geggeesitoota isaanii filachuu ni danda’u.

Gartuu jaarmiyaalee siivilii hawaasaa keessatti bulchiinsii gaarii kan jedhamu “adeemsa murtii ifa ta’ee laachuu jechuunis qajeelfamoota jaarmiyaalee bu’aaf hin dhaabbatin bu’aa qabeessaa itti ta’anii fi karaa itti gaafatamummaa qabuun qabeenyaa bulchuu fi bu’uura dudhaalee hawaasatiin aangootti faayadamuu yoo danda’eedha.”

Hata’u malee, qaamotnii jaarmiyaalee siivilii hawaasa hundeessan yookan miseensotni xiyyeenfannoo kan itti kennuu qaban uggurii/ittisni muraasni yookan qajeelfamootni ni jiru. Isaanis:-

- Miseensummaan jaarmiyaalee hawaasa fedhii dhuunfaarratti kan hundaa’ee ta’ee eenyumtuu ulaagallee jaarmayichii ka’ee yoo guutee mirgaa miseensa ta’uu ni qabaata.
- Adeemsa murtii kennuurratti miseensi hundii sagalee walqixaa qaba.
- Hundeeffamni jaarmiyichaatii fi qajeelfamnii keessoo isaanii qajeelfama dimokirasiitiin, loogii kam irrayyuu bilisa kan ta’ee fi kan of danda’ee ta’uu qaba.
- Miseensa boordii jaarmiyichaas ta’ee, koreen hojjii raawwachiftuu yeroo tokkootti offisaraa yookan hojjataa jaarmiyichaa ta’uun qacaramuu hin danda’u.

6.5 Gabaasaa fi To’annoo

6.5.1 Gosoota gabaasa fi yeroo itti dhiyaatu

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa sochii mallaqaa fi raawwii hojjii isaanii kamiyyuu ejensichaa fi hawaasichaaf gabaasa akka dhiyeesan gaafachuun sirridha. Iftoomina jaarmiyichaa fi itti gaafatamummaa isaa mirkanneesuuf jaarmiyaaleen siivilii hawaasa sochii mallaqaa qaama mootummaa dhimmi ilaaluuf, arjoomtootaa fi fayyadamtootaaf gabaasa akka dhiyeesan gaafatamu ni danda’u. Dabalataanis jaarmiyaaleen gocha dinagdee irratti socho’aan kafaltii gibiraa isaan raawwataan akka galmeessan gaafachuun sirri dha. Kunis yoo ta’uu seerri warroota kafaltii gibiraa raawwataan kan bira irratti raawatamuu isaan kanarrattis ni raawwatama. Sadarkaan gabaasa jaarmiyaalee giddu-galeesaa fi gurguddarra eegamuu tokko ta’uu dhiisuu ni danda’u. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gurguddaan qabeenyaa gaha qabaan yeroo gabaasa godhan ulaagallee gabaasaf barbaachisaan kan walii gala guutanii kan dhiyaatan yoo ta’uu; jaarmiyaaleen siivilii hawaasa giddu-galeessa ta’an garuu ulaagallee muraasarra bilisa godhamuu ni danda’u. Sirni seera kan amma jiru, jaarmiyaaleen siivilii hawaasa itti gaafatamummaa fi iftoominaa isaanii akka cimsataan ni jajjabeessa.

Bu'uura labsii keeyyata 71 jaarmiyaaleen hundii sosochii maallaqaa isaanii kan agarsiisuu hoj-maata herregaa fudhatamaa qabu galme herregaa qophaa'ee dhiyeesuuf dirqamaa qabu. Haa ta'u malee jaarmiyaaleen baajata waggaa gid-du-galeessa qaban kan baajatni isaanii 200,000/kuma dhibbaa lama/ hin caalee, ibsa herregaa jaarmiyichaan qophaa'ee galchuu ni danda'u. Dabalataanis hoggantootni jaarmiyaalee yoo xinnatee waraabbii herregaa kan waggaa shanii akka olkaa'an seerri ni dirqamsiisa. Gabaasa sosochii maallaqaarratti, bu'uura gaafii arjootan yookan qaama mootummaatiin, jaarmiyichaa wantoota dabalataa akka dhiyeessuu yookan oditaraa alaatiin akka qoratamuu ejensichii gochuu ni danda'a.

6.5.2 Gabaasa

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gabaasa raawwii hojii kan waggaa akka dhiyeessan seerrii ni ajaja. (Keeyyata 73). Gabaasichii fayyadamtoota fi hawaasichaaf bana ta'uu qaba. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gabaasa waggaa kan dhiyeessuu barri baajata erga dhume jii'a sadii keessatti osoo hin dhiyeessin yoo hafe, ejensichii sirna bulchiinsas ta'ee mirgi ol iyyannoo mana murtii akkuma eegametti ta'ee beeksisaa barbaachisuu lachuun jarmayichii akka diigamu murteessuu ni danda'a. Ejensichiis jaarmiyichii guyyaa soddooma keessatti dhufee akka beeksisuu barruudhaan waamuu danda'a. Ta'uus jaarmiyichii yeroo kennameef keessatti dhiyaachuu yoo dhiisee ejensichii jaarmiyichii akka diigamuu fi galmee irra akka haqamuu murteessu danda'a. Kunis jaarmiyaalee hojii hojjechaa hin jirree galmee jaarmiyaalee siivilii hawaasa keessa haquuf faayidaa qaba.

Ejensichii sababa gaha yoo qabaate, jaarmiyaalee siivilii hawaasatiif akeekachisaa barbaachisa kennuun yeroo hojii iddileetti mirgaa kitaaba jaarmiyichaa, galmee herregaa, sanadootaa fi raawwii hojii jarmayichaa qorachuu ni qaba. Ejensichii qorannaa akka kana kan raawwatuu sa'aatii hojii idilee jarmiyaalee siivilii Hawaasaa guyya guyyaan taasisuurratti miidha haala hin qaqqabsiisnetti ta'uu qaba.

6.6 Tarkanfiiwwan Abboomamtummaa

Aangowwan ejensichii qabuu keessa tokko jaarmiyaaleen siivilii hawaasa hojji isaanii karaa seera qabeesaan hojjachuu isaaniiif hordoffii fi to'annaa barbaachisuu gochuudha. Ejensichii eeruu ummatarra, qaama arjootarra yookan qaama mootummaarra argatuun yookan qorannaa gabaasa jaarmiyichaa ofii isaatiif ta-siiserra ka'uun jaarmiyaalee siivilii hawaasarratti qorannaa jalqabuu ni danda'a. Ejensichiis bu'aa qorannaa bu'uura godhachuun tarkanfiwwaan gara garaa fudhachuu ni danda'a. Tarkanfichiis yaada gorsa dhiyeesuu, ceepuu, fi jaarmiyichaa ugguru yookan diiguu ta'uu danda'a. Walumaa galatti, seerrichii dirqamaa fi itti gaafatamummaa jaarmiyaalee siivilii hawaasa mirkaneessuuf ulaagaltee gara garaa kaa'a. Isaanis:

- Dirqamaa jijjiiramaa jiruu beeksisuu
- Dirqamaa waraaqaa raga kan galmee fuulletti olka'uu
- Dirqamaa jiraachuu isa mirkaaneessuu/yero gaafatamutti/
- Dirqamaa galmee herregaa qabaachuu
- Dirqamaa ibsa herregaa waggaa galchuu
- Dirqamaa gabaasa raawwii hojji waggaa ejensichaaf dhiyeesuu
- Dirqamaa gabaasa waggaa kutaa herregaatiif galchuu
- Dirqamaa herregaa baankii baasuu fi jijjiirama herregaa baankii yookan mallattoo beeksisuu
- Jaarmiyaaleen siivilii kamiyyuu herregaa baankii banuuf jalqabaa heeyyamaa ejensichaarra argachuu qabu.

Angoon to'annaa ejensicha akkuma jirutti ta'ee, qixumasatiin mirgi dhugaan dhageefatamuu fi mirgi dhimma offii gara mana murtittii geefachuu jaarmiyaalee siivilii hawaasa seeraan kan eegamee dha. (keeyyata 77, 78 fi 79)

6.7 Walitti makamuu, gargar qoodamuu fi Jijjiiramuu

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa sababa gara garaatiin walitti makamuu yookan gargar qoodamuu yookan immo gara ijaaramaa birootti jijjiiramuu ni danda'u. Walitti makuun jaarmiyaalee siivilii hawaasa lama yookan sana olii walitti dabaluu yoo ta'u qabeenyii fi dirqamni irra jiru garaa jaarmiyichaa haara walitti makamuun uumameetti kan darbu ni ta'a.

Karaa biraan yoo ibsamuu immo, jaarmiyaaleen siivilii hawaasa lama yeroo walitti makamanitti jaarmiyaalee laman jiran keessa tokko isa dura jiru sanatti akkuma jiruun itti makamaa yookan jarmiyaan siivilii hawaasa tokko yookan sana ol kan ta’an walitti dhufuun jaarmiyaa siivilii hawaasa haraa huundeessun qa-beenya fi hojjii qaban idaa duraa turee ture dabalatee gara jaarmiyichaa haaratti dabarsuun jaarmiyaa haraa huundeesan sanatti makamu.

Jaarmiyaalen siivilii hawaasa jarmiyaa qaama seerumma of danda’ee qabu fi jarmiyaa qodamerra hojjii walfakaatu yookaan adda ta’ee qaama hojjeechuu danda’uu ta’uun bakka lamatti yookan sana oliitti qoodamuu ni danda’u. Jaarmi-yaan haaranis hojjiwwan jaarmiyaa dura hojjachuu ni danda’u. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa gargar qoodamanis hojjii jaarmiyichaa durarra addaa ta’e hojja- chuu qofa osoo hin taane, ijaaramaa addaa ta’ees qabaachuu ni danda’u. Fak- keenyaaf jaarmiyaaleen miseensotarratti hundaa’an bakka lamatti yoo qooda- man tokko bu’uura miseensumma qabatee kan itti fufuu yoo ta’uu inni kun immo jaarmiyaa siivilii hawaasa boordiin qajeelfamuu ta’u danda’a. Karumaa walfak- kaatuun jaarmiyaaleen siivilii hawaasa boordiin qajeelfamu ta’ee kan hundaa’e gara jaarmiyaa siivilii hawaasa bu’uura miseensa irratti hundaa’etti jijjiramu ni danda’a. Kana hundaa keessattuu dagatamuu kan hin qabnee mirgi fi dirqam- nii jaarmiyaa dura gara jaarmiyichaa qoodametti yookan gara ijaarama biratti jechuunis gara jaarmiyaa jijjirameetti kan darbuu ta’a.

Seerrichii haaran jaarmiyaalee siivilii hawaasa jaarmiyaalen walitti makamuu, gargar qoodamuu fi gara ijaarama siivilii hawaasa haaratti jijjiramu heeyya- meera. Murtiilleen kana fafakkaatan hoggantoota olaanaa jaarmiyaalee siivilii hawaasatiin dhiibbaa fi giduu galiinsa qaama biraa tokko malee dhiibbaa moo- tummas dabalatee bilisaan godhamuu qaba.

**Yoo seerricharratti ifaan ka’amuu baatellee, jaarmiyaaleen siivi-
lii hawaasa jaarmiyaa daldalaa uumuuf walitti makamuu, gargar
qoodamuu fi ofjijjiruu hin danda’an.**

6.8 Tarkanfii bulchiinsa

Kutaa shanaffaan labsiichaa karaa jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ittin lafa qaabaatan mul'isa. Mootummaan ummata burjajjiirra fi mirgi isaa akka hin cabnee tiksuuif tarkanfiwwaan garagaraa fudhachuu qaba. Akkumaa itti aansinee ilaaluuf jirutti seerichii jaarmiyaalee siivilii hawaasa tokko tokkon yookan waliin itti gaafatamumma fi iftoomina isaani akka cimsataniif ni jajjabeesa.

Ejensichiis jaarmiyaalee siivilii hawasaa labsii waldaalee siivilii yookan seerota/danbillee mataa isaani cabsanirratti tarkanfiwwan bulchiinsa fudhachuu ni danda'a. Seera cabsuunis qabxillee armaan gadi qabaachuu danda'a: gabaasa waggaa dhiyeessuu dhiisuu yookan gabaasa tursiisuu, gabaasa sobaa dhiyeessuu, seerarratti jijjiiramoota beekamuu qaban beeksiisuu dhiisuu, maddoota galii seeran alaa ta'aan irra maallaqaa fudhachuu yookan hojjii seeran ala irratti hirmaachuu waan ta'eef akkuma akaakkuu fi ulfatina balleessa jaarmiyichaatti ejensichii yookan boordiin yookan immoo manni murtii tarkanfiwwan gosa garagaraa ni fudhata.

Tarkanfiwwan seericharratti tuqamaan adeemsan kan rawwatamaan waan ta'aniif ol iyyannoo itti gaafatamuu ni danda'a. Kutaa kanarratis tarkanfiwwan gurguddoo haala ifa ta'een kaa'amanii fi karaan ittin to'atamaanis bal'inaan kan iaalamuu ni ta'a.

6.8.1 Akeekachisaa

Seerrichii akeekachisnii gosa lama akka jiru ni mul'isa. Isaanis akeekachisa yaada gorsaatii fi akeekachisaa cimaa jedhamu. Gochii jaarmayichaa balleessa salphaa kan jedhamuu yoo ta'e fi gochichis tarkanfii sirreessu fudhachuun ni sirra'a jedhee ejensichii yoo amane yaada sirreessaa jaarmayichii fudhachuu qaburratti yaada gorsa ni kennafi. Ejensichiis yaada gorsa barreefamaan dhiyeesurratti seera dhabdummaa raawwatame, sirreefama fudhatamuu qabu fi sirreeffamichiis yeroo hammamii keessatti fudhatamu akka qabu ibsuu qaba (keeyyata 78(1)). Jaarmiyichiis yaada gorsa kennameef hojjirra olchuu yoo dhiisee yookan balleessan raawwate ulfataa kan jedhamu yoo ta'e ejensichii jaarmiyichaaf akeekachisaa cimaa/dhuma ni kenna (keeyyata 78(2)). Walumaa galatti ejensichii jaarmiyaalee siivilii hawaasa seera yookan danbii ittin bulmaataa irra daddarbuu isaani yoo raggaasisee yaada sirreefamaa ajaju yookan akeekachisaa cimaa barreefamaa kennu ni danda'a.

6.8.2 qoqqobbii/uggura

Seerri haaran jaarmiyaalee siivilii hawaasa haalota jaarmiyaaleen ittin haareffaman, diigaman fi galmee irra haqamaan dabalatee eenyuun diigamu akka danda’an illee ni kaa’a. Tarkanfii bulchiisa karaa seeratiin tumamee keessa tokko itti gaafatamaan ejensichaa jaarmiyichii seera cabsuu isaa yoo mirkaneeffatee sababa kananiis sochii jaarmiyichaa ugguruu barbaachisaa ta’ee yoo argame ajaja uggura kennu ni danda’a. Kunis itti gaafatamichii balleessan jiru akka hin babal’anneef tarkanfii yeroof fudhachuu danda’uudha. Yeroo ugguraa kana keessatti jaarmayichii filannoo lama ni qabaata, filannoon inni jalqabaa yaada gorsaa sirreefamaaf karaa ejensichaatiin kennamu fudhatee hojjirra oolchu yookan immo ol iyyannoo boordii ejensichiif dhiyeesuudha. Haa ta’u malee filannoo lamaan keessa tokkollee raawwachuu dhiisuun jaarmiyichii gara tarkanfii itti aanutti akka darbuuf sababa ta’u ni danda’a. Innis diigamuu ta’a. Jaarmayichii ol iyyannoo boordiif dhiyeesee murtii boordiirratti muffii yoo qabaate ol iyyannoo itti aanu mana murtii olaana federaalatiif dhiyeesuu ni danda’a.

6.8.3 Diigamuu fi galmee irra haqamu

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa sababii gara garaatiin diigamu yookan hojjii isaanii dhaabu ni danda’u. Kanneen kessayyis: hir’inaa fandii/qarshii, kaayyoo hundeeffameefi galmaan ga’uu dhabutiin, yeroon jaarmayichii dhaabateef xumuramuun, tarkanfii bulchiinsatiin yookan murtii manni murtii kennuun ta’uu danda’a. Seerri haaraan jaarmiyaalee siivilii hawaasaa sababoota bu’uura jaarmiyaan tokko ittin diigamuu yookan galmee irra itti haqamuu ni kaa’a. Seericharratis akkuma kaa’ame jaarmiyaaleen siivilii hawaasa fedhii isaanitiin yookan fedhii isaani malee diigamu ni danda’u. Seericharratis haala ifa ta’een akkuma mul’atu qaamoleen jaarmiyaalee olaanaan (yaa’ii wali gala yookan boordii) jaarmiyaalee siivilii hawaasa akka diigaman murteessuu ni danda’u. Danbiin ittin bulmaata jaarmayichaatis sababoota fi sirna ka’umsa jaarmayichii ittin diigamu kaa’u ni danda’a. Waan ta’eefis yaa’iin walii gala, boordiin yookan qaamni aangoo qabu kan bira jaarmayichii akka diigamu murteessu ni danda’a. Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa ejensichaan yookan murtii mana murtiitiin diigamuu ni danda’u. Kunis filannoo tarkanfii dhumaa fudhatamu qabudha. Jaarmayichii yaada qabxillee gorsa sirreeffamaa ejensichii dhiyeesee fudhachuuf heeyyamama ta’uu yoo baatee (keeyyata 78(4)) yookan waamamee argamuu/jiraachuu isaa mirkanneessu yoo dhiisee (keeyyata 70) boordiin ejensichaa jaarmayichii akka diigamu itti murteessuu ni danda’a. Dabalataanis jaarmayichii gochaa yakkaa cimaa yookan irra deddeebi’uun yakka salphaan yakkamaa ta’ee yoo argame manni murtii federaala olaanaan jaarmiyaan siivilii hawaasa kun akka diigamu murteessu ni danda’a.

Walumaa galatti, diigamuun fedhii jaar mayichaan ala raawwatamuu filannoo dhuma yoo ta’u digamsii akkana kan rawwatu jaar mayichii rakkoolee dhalatan akka hiikatuf yeroon gaha edda kennameefi yookan irra daddarbiin seera cimaa ammaleefamee yoo raawwate argamee tarkanfii fudhatamuudha. Seerrichi mirgaa jaar mayichaa eegsisuuf ofeeggannoo lama kan kaa’e yoo ta’u kunnis mirgaa dhageeffatamuu fi gara mana murtii dhaabatatti qajeelfamu fa’adha.

6.9 Mirgaa dhageeffatamuu

Bu’uura keeyyata 79tiin jaar miyaalee siivilii hawaasa kamirrattuu tarkanfii fudhachuun dura mirgi dhageeffatamuu isaani mirkanneefamuu akka qabu seerrichii ni kaha. Jaar mayichiis dhimma ittin himatameerratti ragaa ittisa akka dhiyeeffatuuf yeroon gahan kennamuufi qaba. Jaar mayichiis falmaachuu/offirra ittisu akka danda’uuf qaamni aangoo qabu seera jaar mayichii cabsee jedhamerratti odeeffannoo ifaa fi gaha jaar mayichaaf kennuu qaba. Hundumaa olitti ejensichii ragaa ittisa jaar mayichii dhiyeesee qaama bilisa ta’een qarachiisuu qaba.

6.10 Bu’alee diigamu

Diigamuun jaar miyaalee siivilii hawaasa bu’alee lama qabaata isaanis: qulqullina herregaatii fi galmeerra haqamuudha. Qulqulleeffannaa herregaa jechuun haala jaar miyaa siivilii hawaasa diigamee tokko qabeenya ittin darbarsuu fi haala itti idaa hirmaatu jechuudha. Sirni kunis qaamolee jaar mayichaaf liqii laatan fi qoodatoota jaar mayichaa biroo eeguuf kan bocameedha. Diigamuu jaar miyaa siivilii hawaasa kana (yeroo diigumsa fedhiidhan yookan murtii mana murtiitiin) yeroo ta’utti jaar mayichii digumsa kana guyya kudha shan (15) keessatti ejensiif beeksisu qaba. Ejensiichis kana baruun qabeenya jaar mayichaa qabatee, qaama herregaa qulquleessanii dhiyeesan muuduu qaba. Ejensichii qabeenya jaar miyaa siivilii hawaasa kun haala seera qabuun darbuu isa danbii ittin bulmaata jaar miyichaatii fi karaa seeran mirkaneessuuf murtiin jaar mayichaa akeekaa danbii ittin bulmaatatiin kan raawwatamee ta’u gamagamuu ni danda’a.

Gamtoolee irra kan hafee, jaar miyaaleen siivilii hawaasa yeroo diigamanitti qabeenyaa isaanii hundeesitootaaf, miseensotaa boordiitiif, hojjatootaaf, qaamolee arjoomaniif yookan miseensotaaf hiruu hin danda’an. (keewwata.84/6)

Qaamni herregaa qulqulleessuu erga muudameen booda, aangoon qaama duran jaarmiyichaa bulchuu waan raawwatuuf hojjii jaarmiyichaa kan raawwatu qaauma herregaa qulqulleessuuf muudamee kana ta'a. Qaamni herregaa qulqulleessuus gosoota qabeenyaa haala ifa ta'een, ibsa maallaqaas ni qopheessa akkasumas karaa barruleetiin yookan karaa biroon qaamolee liqii laatan yoo jiraatanif wammicha ni godha. Idaa jaarmiyichaatii fi adeemsa diigumsa raawwachuusuf baasiin barbaachisuu xumuramee erga kafalameen booda qaamni herrega qulqulleessuu qabeenyaa jaarmayichaa hafe bu'uura danbii ittin bulmaata jaarmiyichaa fi bu'uura seeratiin akka dabarfamuu ni taasiisa. Galmeerra haqamuunis bu'aa diigamuu kan biraadha. Qaamni herregaa qulqulleessuu hojjii isaa xumuruu isa erga ejensichaatti beeksiseen booda ejensichii jaarmiyichaa galmeerra ni haqa.

6.11 Akeeka ofiin ofbulchuu

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa iftoomina fi adeemsa sirna dimokratawwatiin madaaliwwan ittin ofbulchuu akka cimsataan ni jajjabeeffamu. Seerri haaran jaarmiyaalee siivilii hawaasas jaarmiyaaleen ulaagaltee ittin hojjii isaanii fi ejjanoo isaani ittin madaalaan akka qabaatan ni jajjabeesa. Akeekumaa kaayyoo kanattin mani marree jaarmiyaaleen siivilii hawaasa seericha haaratiin hundeeffameera. Manni mariichaas:

- Qaamoota akka ejensii, arjoota fi qooda hirmaatoota waliin mari'achuun namuusa qaamichii hordofuu qaburratti danbii fi mala ittin raawwachifamuu ni baasa, haala ittin raawwatamuus dhiyeenyatti hordofii ni godha.
- Haala galmee fi bulchiinsa jaarmiyaalee irratti ejensichaa fi boordiidhaaf yaada gorsa ni dhiyeesa
- Garee jaarmiyaaleen siivilii hawaasas bakka ni bu'a ni qindeesas
- Danbii keessoo isaa ni qopheeffata.

Jaarmiyaaleen siivilii hawaasa galmee raawwatan/galmeeffaman hunduu mana maree hirmannaa isaanittin geggeefamuu kana kessatti miseensa akka ta'an ni eegamu. Hundeeffamni mana maree kunis sirna ofiin of bulchuu ni cimsa.

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የሲቪል ማኅበራት ጅርጅቶች ኤጀንሲ

Federal Democratic Republic of Ethiopia
AGENCY FOR CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS